STRIP SCHRIFT

TREINEN IN DE STRIP
STRIPCENSUUR!
MOEBIUS' SILVER SURFER

jaargang 22 nummer 9

's werelds oudste stripinformatieblad verschijnt 10 x per jaar prijs *f* 5,95

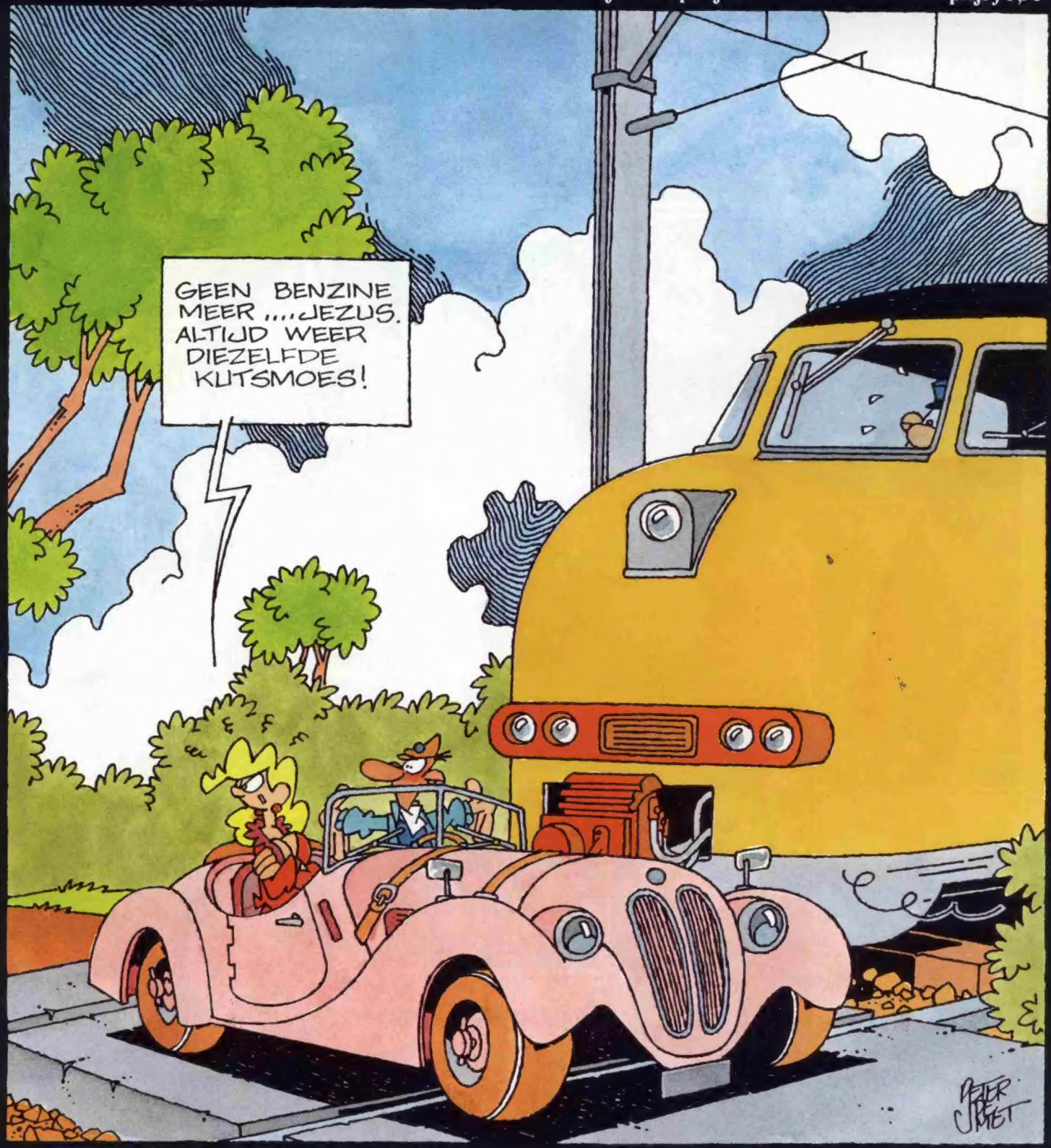

MET GRATIS KLEURENPOSTER FRED JULSING

Betapress zorgt er voor dat uw strips in de winkels liggen.

betapress bv

marketing, import en distributie van tijdschriften

STRIP
SCHRIFT

Jaargang 22 juni 1989 nummer 9
Verschijnt 10 maal per jaar

Stripschrift wordt samengesteld door een onafhankelijke redaktie in opdracht van Het Stripschap. De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs

Redaktie
Hans Duncker, Arco van Os, Hans Pols

Medewerkenden
Ynze Alkema, Wim Berkelaar, Ben Bits, Hans van den Boom, Ruud Booms, Hans Buyink, Jacques Chaboud, Dominique Dupuis, Michel Kempeneers, Gerard Leever, Johan Ligger, Michel Nadorp, Will Ross, Rich Thomassen, Noël Ummels, Rudy Vrooman

Redaktie-adres
Stripschrift
Postbus 9808
1006 AM Amsterdam
Telefoon 020-15 80 67

Uitgever
Het Stripschap
Postbus 11335
1001 GH Amsterdam
Telefoon 020-85 22 29

Abonnementen
f 52,50 lid-abonnee
f 55,00 donateur-abonnee
Postbank 20 99 48 of
ABN-bank 54 89 74 330
ten name van Het Stripschap, Amsterdam

Reprorecht
Het overnemen, evenals het vermenigvulden van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redaktie

Advertentie
Voor de opgave van advertenties en de tarieven kontakt opnemen met de redaktie van Stripschrift

Druk
Drukpartners, Amsterdam

Omslag
Peter de Smet
inkleuring Comic House, Amsterdam

Poster
Fred Julsing

Redactioneel

We hebben het gelukkig weer voor elkaar! We zijn weer terug in de winkels, en zo hoort het ook. Laten we daarom beginnen onze losse verkoop-lezers hartelijk welkom te heten. We hebben U gemist!

De trein in het beeldverhaal; dat onderwerp zult U diverse malen tegenkomen in dit nummer. Vanwege het 150-jarig bestaan van de NS, is een tentoonstelling georganiseerd in Utrecht, getiteld 'De Tweede Dimensie'. Van 21 juni tot 6 augustus is het stripverhaal daar prominent aanwezig en ook Stripschrift is er verkrijgbaar.
In het redactioneel van ons vorige nummer werd een artikel aangekondigd over onder andere het boek Oostfront. De actualiteit (verzelfstandiging Oberon) zorgde ervoor dat het bewuste artikel kwam te vervallen en verplaatst werd naar dit nummer. Gelukkig is het nooit te laat om kwalijke praktijken aan de kaak te stellen.
In dat verband is ook het artikel van Noël Ummels heel interessant, over de overnames van diverse uitgeverijen en de bedoeling daarvan, door een organisatie die voor een belangrijk deel wordt gefinancierd met Nederlands geld.

In het hart van dit blad treft U een cadeautje aan (voorzichtig met de nietjes!). Oorspronkelijk is deze tekening van Fred Julsing gemaakt voor De Meulder's Striprofiel 58/59 uit 1986, ter gelegenheid van het afscheid van Marten Toonder. Nu voor het eerst in kleur en op poster-formaat, exclusief voor de lezers van Stripschrift.

Inhoud

4 **DE IJZEREN SLANG** Rich Thomassen
8 **HET LAND VOOR DE JAARTELLING** Arco van Os
10 **TUSSEN PAUS EN PORNO** Noël Ummels
15 **GROOT GEWELD** Wim Berkelaar
18 **TREINEN OP HET SPOOR** Jacques Chaboud/Dominique Dupuis
21 **BRIEVEN**
21 **BITS & PIECES** Ben Bits
22 **SURFING, SURFING...** Hans Pols
24 **GLEEVERS DAGBOEK** Gerard Leever
26 **BOEKEN**
27 **EXPLOSIE IN SIBERIË** Peter de Smet
32 **ACTUALITEITEN**
34 **STARS & STRIPS** Michel Nadorp

*

Gisteren vonden de autoriteiten het lijk van een man langs de spoorlijn in Basia in Bulgarije. Vermoedelijk is hij, uit de Oriënt-Express **gevallen of 'geworpen' (?)', aldus een krantebericht dat de Nederlandse stripdetective** Dick Bos **in 1942 onder ogen krijgt. Bos ontdekte daarna wel wie verantwoordelijk was voor de moord, maar heeft in zijn verdere loopbaan nooit verder onderzoek verricht naar de talloze aanslagen die door de trein gepleegd zijn. De meeste striphelden maken meestal gebruik**

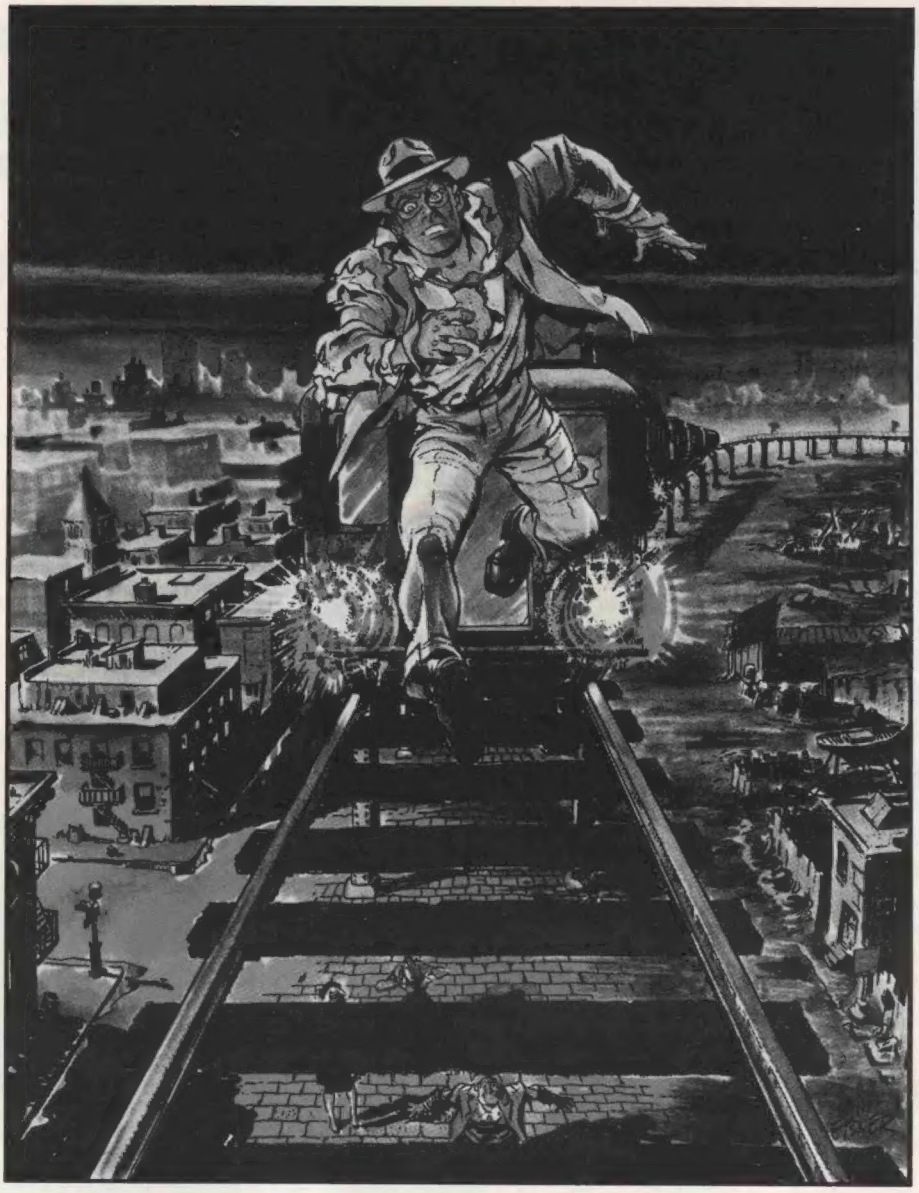

DE IJZEREN SL

van auto's, vliegtuigen en schepen om de plaats van de misdaad of het avontuur te bereiken. Zij mijden de trein daar deze in de loop der jaren voor striphelden geen veilig vervoermiddel is gebleken. Een speurtocht naar de niet-te-stoppen, ontembare, explosieve kracht, de trein genaamd.

In de stomme film uit het begin van deze eeuw was de trein al een ideaal schrikelement om aan het publiek een kreet van afgrijzen te onttrekken. De schone, jonge dame, veelal in wit gekleed, werd door de zwarte, gemeengrijnzende booswicht op de rails gelegd en terwijl ze gillend probeerde zich van haar touwen te bevrijden, kondigde de stoomfluit het snelle naderen van de trein aan. Uiteraard arriveerde de blonde held nog op tijd om de dame te redden en haar veilig in zijn armen te sluiten. Doek!

Dit cliché werd ook verschillende malen in strips toegepast, zij het dan vooral in stripverhalen die halverwege deze eeuw verschenen. De strips van toen waren hoofdzakelijk een aaneenschakeling van spannende gebeurtenissen zonder dat van een goed in elkaar zittend plot sprake was. In Kuifjes Amerika-avontuur volgen de gebeurtenissen elkaar zeer snel op. De episode waarin *Kuifje* gebonden op de rails ligt terwijl de trein nadert, is slechts een van de vele avonturen die Kuifje in Amerika beleefde. Het beeld van Kuifje gebonden op de rails had dan ook als belangrijkste functie die van 'cliffhanger'; het laatste plaatje van de pagina waarop de held in groot gevaar verkeert. De lezers moesten een week in het ongewisse verkeren, in afwachting van het nieuwe nummer van hun favoriete tijdschrift, waarin de goede afloop geschilderd werd. Vele striphelden zouden in de loop der jaren door vele booswichten op eenzelfde manier op de rails worden gelegd terwijl de trein naderde. Helden als **Maurice Tillieux'** *Felix*, **Ben Abas'** *Lex Brand* en *Agent 327* van **Martin Lodewijk** kwamen op de rails terecht. Ondanks de afwezigheid van de blonde held, overleefden zij allen deze aanslag.

Dreiging

De meest gebruikte confrontatie tussen mens en trein is die waarbij de stripheld nog snel voor de trein de overweg wil oversteken. Deze gebeurtenis wordt vaak al vroeg aangekondigd, als de helden in hun auto met hoge snelheid langs de trein razen. Aan het einde van de rit wacht de overweg waar de directe confrontatie tussen held en trein plaatsvindt. Uiteraard weet de stripheld nog voor de trein de rails over te steken en zonder een schrammetje kan hij zijn avontuurlijke tocht vervolgen. Het gevaar bij dit soort situaties bestaat hierin dat er eigenlijk geen echt gevaar aanwezig is. De dreiging van een botsing is er wel maar doordat dit cliché (ook afkomstig uit de stomme film) veelvuldig werd toegepast, is er van een echte geloofwaardige dreiging geen sprake meer. De toeschouwer/lezer weet dat de held nog snel voor de trein langsflitst zonder geraakt te worden. De held zelf negeert de situatie bijna geheel of merkt ze zelfs niet op. Een staaltje van totaal geen notie nemen van het gevaar laat *Sjef van Oekel* in een tweetal stripavonturen zien. Op een verlaten overweg maakt Sjef weinig aanstalten om voor een naderende trein te stoppen. Als de onvermijdelijke botsing plaats heeft gevonden, als held heeft Van Oekel geen schrammetje, is hij er zeer verontwaardigd over. Tenslotte kwam hij van rechts! Een soortgelijke ervaring vindt plaats in het album *Sjef van Oekel draaft door*. Ondanks het snelle naderen van de trein springt Van Oekel over de slagbomen teneinde twee, elkaar liefkozende vliegen te redden van de

ANG

dood. De machinist weet de trein nog op het laatste moment te doen stoppen en terwijl de inzittenden van de trein en een toevallige voorbijganger opgelucht ademhalen, bestudeert een geconcentreerde Sjef de twee vliegen.
Beide vormen van spanning zijn met name afkomstig uit het komische genre en hebben daardoor weinig echte spanning te bieden. Tenslotte is een kenmerk van de komische, karikaturale strip dat hoe vaak de held gemolesteerd, geslagen of beschoten wordt, ondanks vele valpartijen en ontploffingen, hij zijn weg vervolgen kan.

door
RICH THOMASSEN

Mogelijk is hij een beetje zwart in zijn gezicht, maar een komische stripheld blijft onverwondbaar.

Duel

De showdown tussen mens en trein, zoals in westerns waarin aan het einde de twee duellerenden proberen elkaar van het leven te beroven, zo ziet deze confrontatie er ook uit. Aan de ene kant de trein met zijn lichten als twee gemeenkijkende ogen, loerend naar zijn zwakke tegenstander en op de andere zijde de held die ongewapend de ijzeren slang tegemoet treedt. **Will Eisner** liet zijn creatie *The Spirit* in zijn avonturen veelvuldig op de rails staan; met opengesperde mond en hijgende adem hollend over de rails achtervolgd door de trein. Een uitweg lijkt onmogelijk. Blijkbaar had Eisner een voorliefde voor dit soort situaties die hij vrij regelmatig gebruikte, met name voor de openingspagina's. Hij tekende dit soort beelden ook vaak voor de portfolio's waarbij alleen de dreiging werd getoond. De (goede of slechte) afloop werd de lezer bespaard, zijnde niet zo belangrijk. Vele stripcollega's zouden *The Spirit* volgen, of voorgaan. *Rik Ringers*, *Kuifje*, *Indiana Jones*, het lijkt wel alsof elke stripheld in zijn leven eens op de rails stond, klaar om te verongelukken. Uiteraard bleef de held dit vreselijk lot bespaard. Meestal zonder enig letsel op te lopen werd de trein ontweken. Niet altijd kende de trein zelf een gelukkige afloop. In *the Uncanny X-Men*, een Amerikaanse comic over mutanten met superkrachten, staat de mutante *Rogue* (wie zei dat mutanten geen jonge, knappe vrouwen konden zijn?) tegenover een aanstormende trein. Haar doel is vrij eenvoudig: even de trein tegenhouden. Scheurende remmen, lawaai, angstig geschreeuw, een hevige klap en de trein staat stil op de rails. Rogue ziet er enigszins gehavend uit, enkele gescheurde kledingstukken maar heeft toch met haar handen de trein weten te stoppen. Dit soort taferelen, vaak zelfs op een nog krachtiger schaal, vinden maandelijks plaats in de superheldencomics zodat niet echt te verwachten was dat Rogue niet in haar opzet zou slagen of dat ze gewond zou raken.

'Vreselijk, de trein zal ons verpletteren.'
[*Kuifje in Afrika*]
'De trein is niet te stoppen, ik ben verloren.'
[*Flip Flink, In de nieuwe wereld*]

Ondanks de duistere boodschap in deze woorden, ondanks de zwartgallige visie overleefden deze striphelden het avontuur om in het volgende album tegenover een nog dodelijker dreiging te staan om na deze met een glimlach op het gelaat overleefd te hebben, geconfronteerd te worden met een nog dodelijker dreiging die etc. etc.
Toch overleeft niet elke stripfiguur een confrontatie met de trein. In het verhaal *De Overlevende* van **Bernie Krigstein**, verschenen in 1955, wordt een oud-commandant van een concentratiekamp achtervolgd door een overlevende van dat kamp. Bij zijn vlucht let hij niet op de naderende metro en bemerkt hem te laat. Ook *Bernard Prince* weet in *Generaal Satan* de verwoestende kracht van de trein te waarderen als hij de ijzeren slang laat neerstorten op een schip waarop zijn vijand zich bevindt. Een ontploffing, een lichtflits en het schip, inclusief schurk, is verleden tijd. Bijna vanzelfsprekend is dit lot toebedeeld aan de schurken binnen het stripverhaal; striphelden zelf zijn onverwoestbaar.

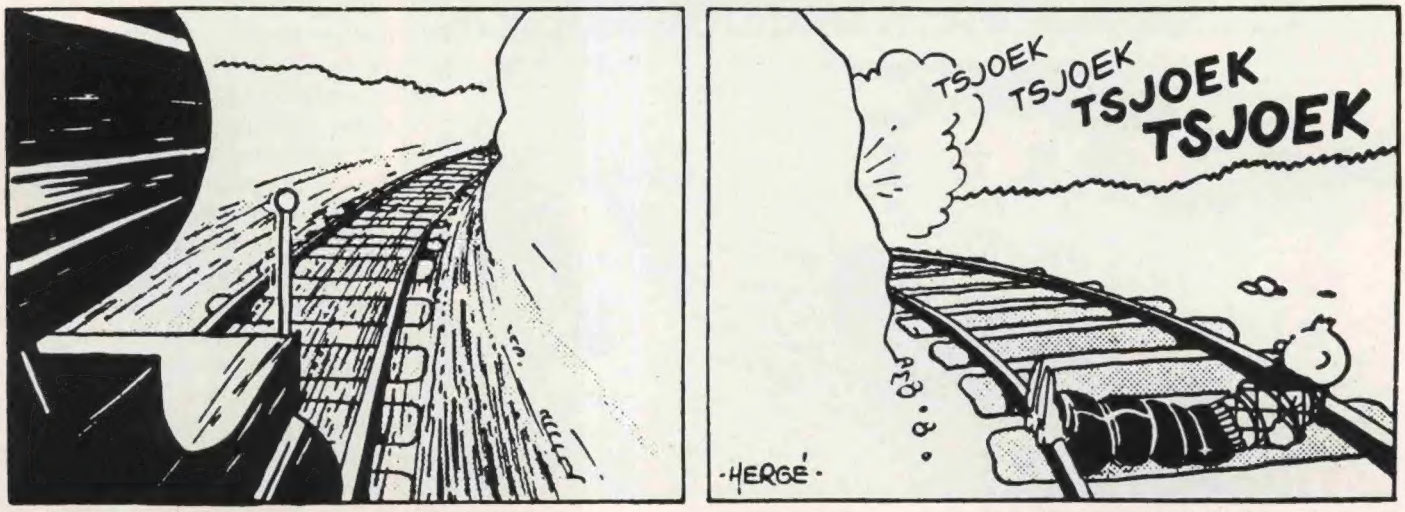

Cliffhanger in 'Kuifje in Amerika'. Linksboven: The Spirit

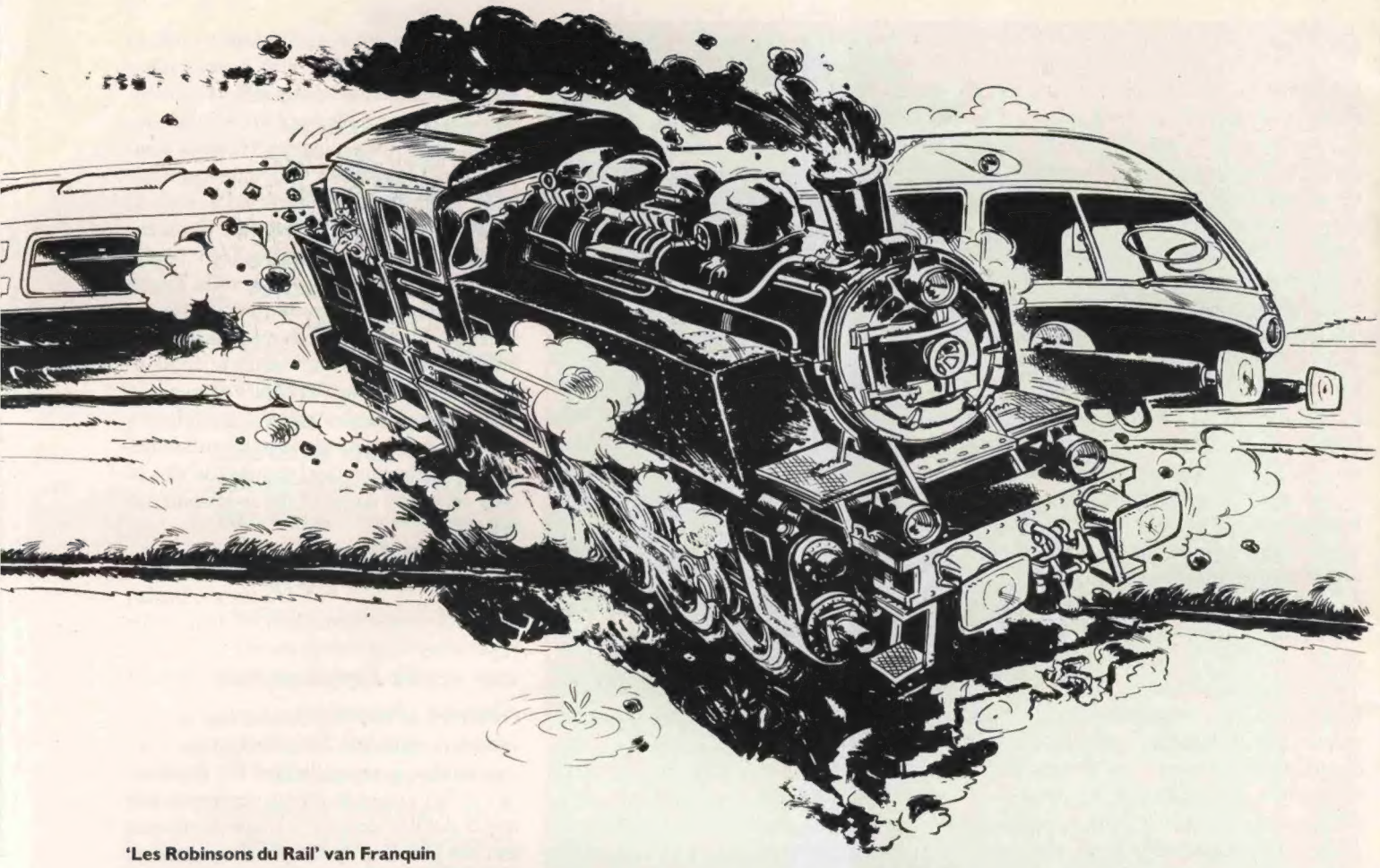

'Les Robinsons du Rail' van Franquin

EEN AUTO! OP DE RAILS! OP OLIEVATEN! EN DIT IS 'N LOCOMOTIEF VOL VUUR MET 'N WAGEN VOL MUNITIE! MAAK DAT JE WEGKOMT! ALLES GAAT DE LUCHT IN!
?
TE LAAT! WE RIJDEN TE PLETTER!
...EH, MEESTER- DIT SPOOR LOOPT ..EH... DOOD!...
HOU ZE TEGEN!... OF ALLES LOOPT DOOD!! TEGENHOUDEN! OF WIL JE LIEVER EEN GRANAAT IN DE KETEL?!

Franka, 'Het Misdaadmuseum' van Henk Kuypers

Een uitzondering leek op de hol geslagen trein in Blueberry's *Angel Face* met daarin de gelijknamige held. Met een vreselijke klap stort de trein te pletter, (de ontploffing vindt plaats achter een heuvel zodat de lezer de catastrofe niet onder ogen krijgt) waarmee een eind leek gekomen aan deze succesvolle serie. Leek, want enkele jaren en een album later blijkt de held de explosie, uiteraard, te hebben overleefd.

Ravage

Als we zijn functie als vervoermiddel gemakshalve vergeten, is de trein een ideaal werktuig voor vernietiging en dreiging. Juist het feit dat de trein zich voortbeweegt op rails, maakt hem zeer interessant. De trein kan een hindernis niet ontwijken, maar moet, ondanks het wanhopige remmen van de machinist, zich op de onverlaat storten die zich op de rails waagde. Zijn hoge snelheid en de daardoor verkregen kracht, maakt van de trein een ijzeren slang die niet te stoppen is. Ontembaar, vastgehouden door een dunne, breekbare draad in de vorm van de machinist. Botsingen waarbij treinen betrokken zijn, vormen dan ook tonelen van verwrongen metalen, ingedeukte tot haast onherkenbare stukken ijzer en misvormde rails. Treinongelukken op zeer grote schaal à la *Titanic* vonden niet zo vaak plaats in strips, of werden doodgezwegen. Bij imposante botsingen valt op dat hoewel de opkoper van oud ijzer een goed handeltje ziet, er weinig tot geen gewonden of doden te betreuren

zijn. Het effect van scheurend metaal en verwoeste treinen is blijkbaar groter dan een groep gewonden. Met name **Edgar P. Jacobs** liet in de avonturen van *Blake & Mortimer* verschillende malen de verwoestende kracht van de trein zien.
Zijn verhalen zijn gebaseerd op het thema van het individu tegenover een enorme dreiging in de vorm van een wereldondergang of een tirannieke machtsovername. Om dit krachtsverschil te accentueren tekent hij dergelijke botsingen. Het individu, hier in de vorm van professor Mortimer, kan slechts door vernuft en verstand, de dreiging proberen te verhinderen en de schade te beperken tot enkele verongelukte treinen. Ook andere tekenaars laten als ze het hebben over grootse vernietigingen naast beelden van verwoeste steden ook tonelen van verongelukte treinen zien.

Ook in Franka's *Het misdaadmuseum* van **Henk Kuijpers** vervult de vernietigende kracht van de trein een hoofdrol. Een op drift geraakte en ontploffende trein vormt het begin van een revolutie. Behalve de nodige schade aan een schip heeft de explosie weinig aangericht.

Onbewoond eiland

In bovenstaande situaties is de trein de directe dreiging gericht op vernietiging van de held of de speelbal van spektakel van indrukwekkende botsingen. Een andere vorm van klant- onvriendelijkheid van de trein is de ijzeren slang die de passagiers weigert in of uit te stappen. In *De Stad* tekent **Will Eisner** (blijkbaar heeft hij iets tegen treinen) het beeld van een vermoeide man die zich probeert samen met talloze anderen in de trein te wringen. Ondanks zijn geduw, gedrang en gepush sluiten de deuren voor zijn verbaasde neus. Teleurgesteld kijkt hij de trein na. Het dreunen van de wegrijdende trein klinkt als een satanische lach.
Franquin schildert in zijn *Les Robinsons du Rail* de trein vanuit het onbewoond eiland-principe. Net als Robinson Crusoe komen de schipbreukelingen op een eiland terecht waar ze proberen te overleven, hopend en biddend op een spoedige redding. Franquins eiland is een luxe, supersnelle TGV-trein die zonder bestuurder over de Europese rails dendert. Een handvol passagiers, waaronder *Kwabbernoot* en *Guust*, kunnen slechts hopen en wachten op hulp van buitenaf die onmogelijk lijkt.

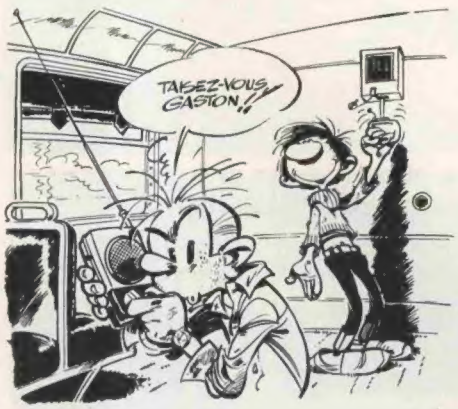

'Les Robinsons du Rail': noodrem

Zelf kunnen zij de trein niet stoppen. Totdat de eenvoudige geest van Guust de oplossing vindt: de noodrem. Ook in *De IJstrein* van **Rochette** en **Lob** heeft dit vervoermiddel een soortgelijke functie, zij het dan minder dreigend maar zelfs van levensbelang voor de passagiers. Buiten is alles bedekt met sneeuw en ijs en heerst er een ondraaglijke temperatuur die voor elk wezen dodelijk zou zijn. Het rijden van de trein die zich een weg baant over de nog aanwezige rails, vormt de redding voor de passagiers. Helaas voor hen vertraagt de ijstrein langzaam maar zeker zijn snelheid en het moment waarop de trein zich niet meer beweegt en de inzittenden daarmee ter dood veroordeelt, lijkt niet ver weg meer.

150 Jaren treinen in Nederland hebben striphelden, en niet alleen in ons land, niet echt overtuigd van de veiligheid van dit vervoermiddel. Daarvoor heeft de ijzeren slang hen te vaak naar het leven gestaan.

Rectificatie

In de twee vorige nummers van Stripschrift zijn helaas een paar storende fouten geslopen. Het betreft:
a. de actualiteitenrubriek in nummer 7, blz.35: Het boek Het Flip Flop Effekt *kost f7,50 en geen f6,95 en het juiste gironummer van* Aktie Strohalm *is 355925.*
b. het artikel 60 jaar Popeye *in nummer 8, blz.19: De eerste zin van de eerste kolom had als volgt moeten luiden: 'Opvallend genoeg was er, terwijl er geen zichtbaar conflict bestond tussen Kneitel en Sparber - beiden functioneerden als de belangrijkste regisseurs van de serie - een conflict tussen Kneitel en Buchwald.'*
Excuses aan de auteurs en overige betrokkenen.

De redactie

Van de andere kant nadert in volle vaart de trein uit Harwich... Een botsing is onvermijdelijk....
Er volgt een afschuwelijke klap! Als speelgoedtreintjes springen de wagons over elkaar heen...
19
Edgar P. Jacobs laat in Het Gele Teken de verwoestende kracht van de trein zien

PREMIÈRE

Het Land voo Onze Jaartel

door
ARCO VAN OS

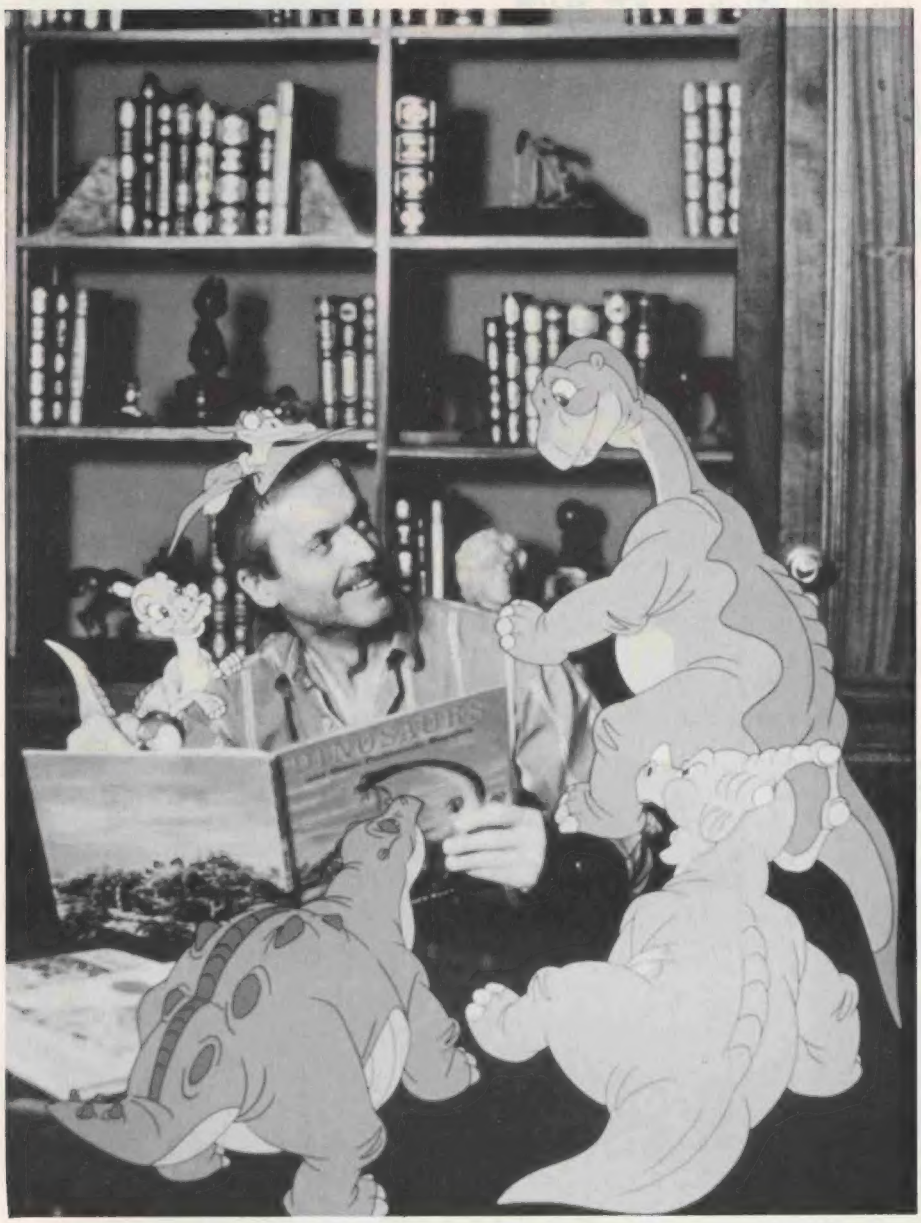

Op 13 juli a.s. gaat The Land Before Time, **de nieuwste film van** Don Bluth, **in ongeveer 20 bioscopen in Nederland in première. Arco van Os bezocht voor ons de perspremière van de Amerikaanse versie en keek zijn ogen uit.**

Een teleurstellend klein aantal journalisten maakte van de gelegenheid gebruik om ver voor de première kennis te maken met het nieuwste geesteskind van **Don Bluth**, de animatiefilm *The Land Before Time*, die mede werd geproduceerd door **Steven Spielberg** en **George Lucas**.

Voor Spielberg was het reeds de tweede keer dat hij een film van Bluth produceerde. Eerder had hij de produktietouwtjes in handen bij *An American Tail (1986)*, die na de nasynchronisatie bij de massa beter bekend is onder de naam *Fievel: Een Avontuur met een Staartje*. Voor Lucas was de samenwerking met Bluth nieuw, maar ook hij staat bekend als een liefhebber van animatie en de combinatie met Bluth en Spielberg lijkt daarom een gouden greep.

Het verhaal

Voor het verhaal wordt de kijker mee terug genomen naar een tijdperk in de geschiedenis van de aarde, waarin de wereld werd bevolkt door dinosaurussen. Deze beesten waren er in alle soorten en maten, ieder met hun eigen karakter.

The Land Before Time gaat over één van de liefste saurussen uit onze geschiedenis. Zijn naam is *Littlefoot* en hij is heel erg klein, zeker als je hem vergelijkt met zijn ouders, die tot de enige echte originele dinosaurussen behoren. Deze soort saurussen staat er om bekend dat zij leven van bladeren en waterplanten. Toch wel vervelend als plotseling het klimaat verandert en planten, bomen en struiken niet goed meer groeien. Er is nog maar één plaats op aarde waar nog wel genoeg te eten is en dat is *The Grean Valley*. Niet langer getreuzeld, op naar die Grean Valley, zult U denken. Uiteraard kwamen de dinosaurussen, met hun 4K intern geheugen, ook op dat idee, maar zo eenvoudig was dat niet.
Ondanks de lange en gevaarlijke weg gaan Littlefoot en zijn familie op pad. *Sharp-*

r
lling

tooth, een Tyrannosaurus Rex met – u raadt het waarschijnlijk reeds – zéér scherpe tanden, achtervolgt de familie, want zo'n lekker jong en mals saurusje gaat er bij hem altijd wel in. Gelukkig zijn pa en ma in de buurt om op hun eigen primitieve manier hier hun afkeuring over uit te spreken. Plotseling gebeurt er iets vreselijks! Bij een grote aardbeving komen de ouders van Littlefoot om het leven en zijn opa en oma belanden aan de andere kant van een groot ravijn. Hij is ten einde raad en wil zelf ook liever dood. Gelukkig ontmoet hij nog andere saurus-kinderen zoals *Ducky*, *Petrie* en *Cera*, het mispunt van het groepje, en samen gaan zij op weg naar The Grean Valley. Onderweg vinden uiteraard nog diverse confrontaties plaats met o.a. Sharptooth, waardoor het voor hen moeilijk zal worden om hun einddoel te bereiken.

Don Bluth

Don Bluth regisseerde, ontwierp en coproduceerde *The Land Before Time*. Ook de storyboards zijn van zijn hand. Door kenners wordt hij beschouwd als één van de beste animators ter wereld en hij werkt al 16 jaar samen met co-producers **Gary Goldman** en **John Pomeroy**.

In El Paso, Texas, werd hij geboren als de oudste van uiteindelijk zeven kinderen. Hoewel hij nog nooit tekenlessen had gevolgd, kwam hij na de middelbare school bij **Disney** terecht, als assistent-animator. Hij werkte onder andere mee aan *The Sleeping Beauty*.

Na enige tijd verliet hij Disney, zwierf rond in Argentinië, kwam terug en ging Engels studeren aan de Brigham Young University.

Pas in 1971 ging hij terug naar Disney en werkte daar mee als animator aan *Robin Hood* en *Winnie the Pooh and Tigger Too*. Na een tiental projekten, waaronder *The Rescuers* en *Pete's Dragon*, nam hij in 1979 ontslag.

Ondanks zijn werk voor Disney, werkte hij reeds vanaf 1972, samen met **Gary Goldman**, aan een eigen animatie-film. Dit gebeurde in de avonduren en tijdens de weekends in de garage van Bluth. In 1973 voegde **John Pomeroy** zich bij hen. Hij was het die hen allerlei klassieke animatietechnieken bijbracht, die Disney in de jaren zeventig al lang niet meer gebruikte.

Na een paar kortlopende projekten begon Bluth met zijn vrienden in 1979 aan de realisatie van zijn oude droom: het maken van een animatie-film van bioscooplengte. In 1982 werd die droom werkelijkheid en kwam in de bioscoop: *The Secret of NIMH*. Door deze film zou de interesse van Spielberg gewekt worden en dat leidde weer tot de samenwerking tussen Bluth en Spielberg voor *An American Tail* en nu, samen met Lucas, voor *The Land Before Time*.

Conclusie

The Land Before Time is een schitterende film alhoewel ik het idee heb dat, in de versie die ik mocht zien, de cells bij enkele beelden niet goed op de achtergrond hebben gelegen, waardoor soms een vaag beeld ontstond. Hopelijk worden deze beelden nog weggemonteerd voor de film in circulatie gaat.

De lengte van de film, ongeveer één uur, doet niet klant-vriendelijk aan, maar samen met de emoties die de film bij mij losmaakte en de tijd om deze te verwerken, kon ik toch spreken van een goedgevulde middag.

De nasynchronisatie wordt verzorgd door Meta Sound in Hilversum en *Het Land Voor Onze Jaartelling*, de titel na vertaling, zal in tegenstelling tot An American Tail alleen in die nagesynchroniseerde versie te bewonderen zijn. Jammer.

tussen PAUS en PORNO

door
NOËL UMMELS

Terwijl in Oost-Europa eindelijk de glasnost doorbreekt, zou op onze helft van het werelddeel onverhoeds de censuur de kop opsteken. Althans wat het beeldverhaal betreft. Bange vermoedens, gebaseerd op zowel duidelijke vingerwijzingen als wilde speculaties, teisteren de stripwereld. Bron van de geruchtenstroom is de groep Média Participations**, bestaande uit Franse, Luxemburgse en Nederlandse financiers. Stuk voor stuk zouden zij streng katholiek zijn en om vooral aan de jeugd het 'ware geloof' door te geven, zouden zij de strip als spreekbuis willen aanwenden.**

Initiatiefnemer van deze moderne kruistocht is de gepensioneerde Franse advocaat en politicus ter rechter zijde **Rémy Montagne**. In de herfst van zijn leven werd hij, door paus **Johannes Paulus II** zelf, nog met een heilige taak belast. Hij moest gaan investeren in de media om de Christelijke waarden uit te dragen. Dat was in 1980. Vijf jaar later - juli 1985 - voegt Montagne de daad bij het woord en richt de *Groupe Ampère pour l'édition* op met een kapitaal van 3,6 miljoen Franse Francs (circa 1,2 miljoen gulden). 41 Procent daarvan is afkomstig van de maatschappij *Famille et espérance*, waarvan de doelen als volgt staan omschreven: 'De gang van de Christelijke families in het dagelijks leven bevorderen en verlichten.' Voorts dragen *Mignot* (13,5 %) *SPFGM* (22%) en *Société Jeanne* (13,7%) hun steentje bij. Zij zijn alledrie onderdeel van de verzekeringsmaatschappij *Axa* waarvan de baas, **Claude Bébéar**, een conservatieve katholiek is. Tot slot is er de *Association Groupe Ampère* die met haar 7 procent slechts een bescheiden deel voor haar rekening neemt, maar niettemin de naamgever is van de gehele groep. Deze naam is ontleend aan het adres van Rémy Montagne: *11 rue Ampère, Parijs*. De Association Groupe Ampère richt zich op 'het uitgeven van alle boeken tijdschriften en publicaties met een religieus of opvoedend karakter'.

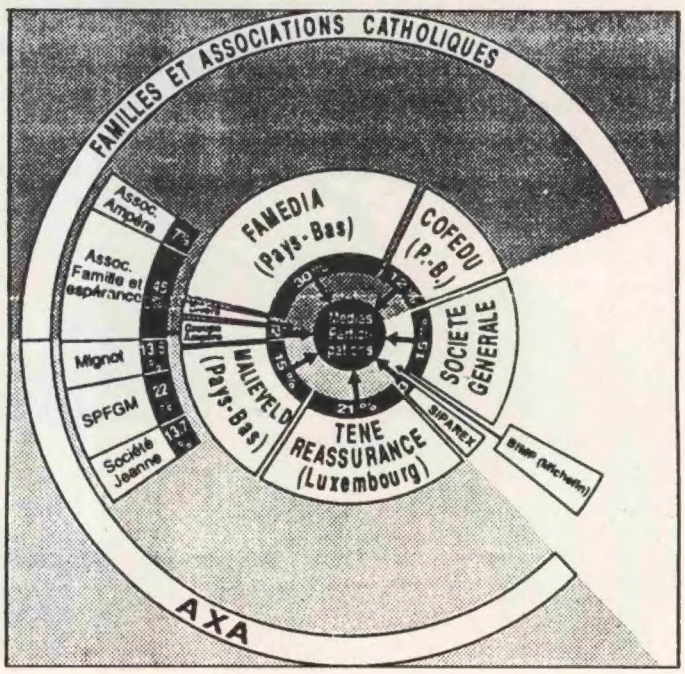

In oktober van hetzelfde jaar slaat de Groupe Ampère pour l'édition haar eerste slag. Zij legt beslag op 89 procent van het kapitaal van de *Editions Fleurus*, die voor 85 procent de Franse markt van religieuze strips in handen hebben. In 1986 krijgt de groep een meerderheidsbelang in de *Editions du Lombard*, de grootste Belgische uitgeverij, die onder meer *Tin Tin* en de Nederlandstalige versie *Kuifje* op de markt brengt. Alle rechten van de jonge reporter komen zo in handen van de Groupe Ampère pour l'édition op die van de albums na. Deze blijven voorbehouden aan uitgeverij Casterman.

Op het kantoor van de *Editions du Lombard* te Brussel zetelt nu ook *Média Participations*, een holding die in september 1986 werd opgericht door de *Groupe Ampère pour l'édition*. Startkapitaal 112 miljoen BFr. (circa 6 miljoen gulden). Het betekende de eerste toetreding van Nederlands kapitaal door middel van de aandeelhouders *Famedia Groep N.V.* en *Cofedu N.V.*, die momenteel over respectievelijk 30 en 12 procent van de aandelen van Média Participations beschikken. April 1987 vindt er een eerste vermeerdering van het kapitaal van de holding plaats, in december van dat jaar een tweede, in mei 1988 een derde en op 30 december 1988 vooralsnog de laatste. In 1988 verschijnt *Malieveld Assurantiën*, gevestigd op het adres van het makelaarskantoor *EMSA*, ten tonele. Dit Nederlandse bedrijf is een onderdeel van het Franse *Axa*-verzekeringsconcern, de investeerder van het eerste uur, dat tegelijk via *Tene Réassurance* uit Luxemburg zijn belangen in Média Participations vergroot. Malieveld Assurantiën krijgt 15 procent van de aandelen in handen en Tene Réassurance 21 procent, zodat Axa vandaag de dag indirect over een goede 36 procent van de aandelen van Média Participations beschikt. De Groupe Ampère pour l'édition steekt daar schril bij af met haar luttele 2 percentjes. In twee jaar tijds zou het kapitaal van Média Participations zijn vertienvoudigd tot zeker 50 miljoen gulden. Hun omzet zou een goede 300 miljoen gulden bedragen. Niettemin is het geld dat in de grote Europese uitgevers *Bertelsmann* en *Hachette* omgaat met respectievelijk 10 miljard gulden en 7 miljard gulden nog steeds een stuk indrukwekkender.

Na de overnames van de uitgeverijen Fleurus en Lombard volgen in 1987 het Belgische *Gedit*, dat in dat land het grootste deel van de religieuze boeken publiceert, en zijn uitgeversfilialen *Desclée*, *Signe de Piste*, *Le Sarmant*, *Gamma*, *Mame*, *Le Chalet* en *Les Editions Universitaires*. In dezelfde tijd gaat ook de verspreider in Frankrijk van zowel wereldlijke als religieuze boeken, *Bégédis*, voor de bijl. Daarna is de religieuze uitgeverij *Sofida* met haar filialen *Droguet-Ardant* en *Tardy* aan de beurt. De voorlopige climax vindt plaats op 7 december 1988. Nadat al halverwege 1987 een minderheidsbelang in het noodlijdende bedrijf was verkregen van 18 procent, wordt op die datum de definitieve coup gepleegd en neemt Média Participations *Dargaud Editeur* in zijn geheel over. Deze uitgeverij publiceert onder meer het blad *Pilote-Charlie* en de reeksen *Asterix*, *Lucky Luke*, *Ravian* en *Olivier Blunder*. Daarmee is tevens beslag gelegd op de belangrijke verspreider van stripboeken in Frankrijk: *Dourdan Diffusion Distribution*. De eerste tegenslag krijgt Média Participations te verwerken in februari van dit jaar, wanneer de aandeelhouders van uitgeverij *Casterman* besluiten niet in te gaan op een aanbieding van de holding. Volgens een woordvoerder, omdat men te zeer gesteld is op onafhankelijkheid en niet zozeer, omdat men bang is voor censuur binnen de gelederen. Hoewel deze woordvoerder ervan overtuigd is, dat straks vooral bij Dargaud Editeur 'het één en ander onder de hakbijl terecht zal komen'. Met de weigering van Casterman om met de groep in zee te gaan, wordt de opmerking van één van de verantwoordelijken, dat de uitgevers in eerste instantie *Média Participations* benaderen in plaats van andersom, gelogenstraft.

Niet alleen het 'katholieke kapitaal' van Média Participations en de kennelijke voorkeur voor religieuze uitgeverijen voeden de geruchten over een op handen zijnde moraliseringscampagne binnen de stripwereld. Na verschillende verdachtmakingen en een zekere scepsis die bij de Franse bisschoppen begon te leven vanwege de geheimzinnigheid rond 'zijn' groep besloot **Rémy Montagne** het één en ander aan deze heren uit te leggen. Zijn schrijven aan het episcopaat de dato 3 december 1987 behelst onder meer de volgende fragmenten: 'Ik ben vastbesloten om met vrienden dan wel personen van een gelijke gevoeligheid een groep te vormen die zich inzet om al wat onze tijdgenoten - vooral de jongeren - kan helpen te geloven, te leven van het geloof, een menselijke waardigheid te verwerven conform de wil van God, te stimuleren(...). Paus Johannes Paulus II roept al diegenen die over de mogelijkheden beschikken op om, zonder te verzwakken, zich te begeven

'Chances van Horacio Altuna, een strip die de Christelijke waarden niet uitdraagt... wat nu?

in de werkelijkheden van pers, uitgeverij en audiovisuele middelen.' Ook de boze tongen dient Montagne in zijn brief van repliek: 'Tot op relatief hoog niveau binnen de kerk, wat mij persoonlijk verdrietig gestemd heeft, is de Groupe Ampère ervan beschuldigd gelden te ontvangen van investeerders die banden hebben met de drugshandel! Met sektes! Met de verkoop van wapens! Met politieke extremisten! Ik wil hier met kracht stellen dat de Groupe Ampère zich niet voedt met dergelijk brood! We zullen hoe langer hoe meer proberen de kerk te dienen, haar paus en haar bisschoppen, met overtuiging en krachtige daden. Bekwaam ook, als wij het kunnen, en met een maximum aan beheerste strengheid. Dit laatste punt kan ons er vooralsnog toe brengen bij onze nieuwe partners, lopende producties die wij betreuren, te tolereren...' Geheel in de lijn van die 'beheerste strengheid' ligt de benoeming in november 1988 van een algemeen directeur van Média Participations - de vijftigjarige journalist **Jean-Paul Pigasse** – die door een oud-collega 'een catastrofe, een Lorenzo de Medicis, een onfrisse reaganist, een man van 'law and order' en een leugenaar op koop toe' genoemd wordt.

Niet lang na de overname van de Editions du Lombard zouden de tekenaars en scenaristen van deze uitgeverij bijeen zijn geroepen om van de advocaat **Jacques Jonet** en een zoon van Montagne te

vernemen wat de toekomst hen zou brengen. De jeugd zou behoefte hebben aan strips zonder geweld of agressiviteit, waaruit men kon leren de ander te respecteren. Mocht men zich op deze behoefte verkeken hebben, dan leverde dat geen problemen op. 'Wij hebben de middelen om geld te verliezen zodra dat nodig mocht zijn', zo zouden de twee vertegenwoordigers van Média Participations gesproken hebben. Maar een functionaris van Lombard zegt: 'Daar is noch mij, noch de mensen van Média Participations iets van bekend. Dat zijn de bedenkelijke verzinsels van linkse perselementen.' Op het gerucht, dat **Derib**, **Cosey**, **Godard** en **Franz** uit angst voor censuur hun biezen gepakt hebben, zegt hij: 'Er zijn wel wat problemen geweest met verschillende auteurs, maar die zijn nu opgelost. Derib is alweer begonnen een nieuwe *Buddy Longway* voor ons te maken. Er hebben zich bij Lombard geen beleidswijzigingen voorgedaan sinds de komst van Média Participations. Van censuur is mij niets bekend. Bij het uitgeven van albums vind ik het geen probleem wanneer daar extreem geweld of verkrachtingen in voorkomen. Als het maar functioneel is. Bij het maken van het blad *Kuifje* moet je er echter rekening mee houden, dat het bedoeld is voor een jong publiek. Dat hebben wij altijd gedaan, dat doen we nu nog.' **Willem Ritstier**, die voor Kuifje werkt, laat zich uit in gelijke bewoordingen: 'Wij hebben alleen te maken met de bekende censuur die je in alle jeugdbladen terugvindt. **Minc Oosterveer** moet oppassen, dat onze hoofdrolspeelster niet te ver met haar benen uit elkaar zit en de blote tieten tot een minimum beperken. Maar van een moraliseringsproces bij Kuifje is geen sprake, dan was onze strip er allang uitgegooid. Wanneer men er een moraliserend blad van zou maken, dan vertrekken trouwens alle auteurs. Strips maken verdient niet veel, dus doet iedereen het voor zijn lol en die lol zou er dan wel vanaf gaan. Die moraal komt er niet, daar ben ik niet bang voor.' Een vertegenwoordiger van stripmakend Vlaanderen gelooft evenwel: 'Het zijn nog geruchten, over die censuur, maar het ziet er naar uit, dat het er echt van zal komen. Waarschijnlijk gaan alle goede auteurs dan op den duur naar een andere, kleine uitgever uitkijken. Dat kan Média Participations de das omdoen. Maar de mogelijkheid bestaat, dat men zich door grote verliezen niet uit het veld laat slaan, want deze mensen verdienen elders kapitalen waarbij vergeleken het geld dat zij in Média Participations stoppen peanuts is.' 'Bedenk ook,' zo zegt de woordvoerder van Casterman, 'dat men te maken heeft met doorgewinterde zakenmensen. Misschien zien zij een manier om strips op de markt te brengen die tegelijkertijd rendabel en 'braaf' zijn. *Kuifje* is in zekere zin ook zo'n strip en die heeft toch zeer veel succes!'

Intussen is bij Lombard de uitgave van het blad *Tin Tin* gestaakt. De verkoop was tot een dieptepunt gedaald, maar belangrijker nog voor het verdwijnen van het tijdschrift 'voor de jeugd van zeven tot zevenenzeventig jaar', was het feit, dat de weduwe Hergé de licentie van de titel niet langer wenste te verlenen aan de Editions du Lombard. Ervoor in de plaats kwam eind vorig jaar *Tin Tin Reporter*, dat vol staat met oud en vooral oubollig materiaal waar werkelijk geen mens aanstoot aan kan nemen. Voor de liefhebber is er een bijlage aan toegevoegd: *Témoins*, een Christelijk vlugschrift dat onder andere voorziet in reportages over de lijkwade van Turijn... *Tintin Reporter* wordt uitgegeven door *Yeti Presse*, waarin de erven Hergé een klein aandeel hebben, terwijl curieus genoeg de Editions du Lombard de rest in handen hebben. Naar verluidt bedraagt de oplage van het blad 150.000, maar vinden er slechts 15.000 exemplaren hun weg naar de consument. De functionaris van Lombard: 'Dat een equivalent van *Tintin Reporter* het aloude *Kuifje* zou vervangen is uit-ge-slo-ten! Lombard richt zich op de Franse en Nederlandse markt en heeft het beleid op beide terreinen gesplitst. Ons blad wordt nu meer en meer Nederlands. Wacht trouwens maar eens een week of drie om te zien of *Tintin Reporter* nog bestaat...'

De inhoud van Montagne's brief, de – volgens de geruchten – ten overstaan van de Lombard-auteurs ontvouwde plannen van Média Participations met hun strips en het verdwijnen van *Tin Tin* en verschijnen van *Tin Tin Reporter* mèt religieus supplement staan lijnrecht tegenover de woorden die de nieuwe directeur van Dargaud Editeur – **Jérome Malavoy** – in het Franse vakblad *Les Cahiers de la BD* sprak: 'Het is erg frappant. Iedereen vraagt me hoe wij Dargaud te gronde gaan richten. En niemand vraagt me hoe wij deze onderneming, die in dramatische financiële omstandigheden verkeert, gaan wederopbouwen! Uw vragen hebben steeds dezelfde strekking: jullie gaan van Dargaud een onderneming maken die een moraal overbrengt!... Laten we dit geval eens economisch bekijken. Wij hebben tientallen miljarden centimes in deze zaak gestoken. Als wij nu een uitgeverij hadden willen be-

Kamer van Koophandel Den Haag

BLAD 1
DE STICHTING IS GEREGISTREERD ONDER HET NUMMER S 154217
BIJ DE KAMER VAN KOOPHANDEL EN FABRIEKEN VOOR 'S-GRAVENHAGE
STATUTAIRE NAAM: STICHTING BGM BEHEER
VERKORTE NAAM : STICHTING BGM BEHEER
STATUTAIRE WOONPLAATS: S GRAVENHAGE
ADRES VAN DE STICHTING:
PARKSTRAAT 105, 2514 JH S GRAVENHAGE
DATUM OPRICHTING: 27 MAART 1986. DATUM STAT BEREND.: DATUM ONBEPAALD
1
FAMILIENAAM: EBBINK MR
VOORNAMEN : HERMANUS GERARDUS ANTONIUS
GEBOORTEDATUM: 1 JUNI 1935
ADRES:
TITEL VAN DEZE BESTUURDER: VOORZITTER
DATUM VAN BENOEMING: 27 MAART 1986
ZELFSTANDIG BEVOEGD
2
FAMILIENAAM: LARET MR
VOORNAMEN : BOB
GEBOORTEDATUM: 15 JUNI 1931
ADRES: F D ROOSEVELTLAAN 3, RYSWYK ZH
TITEL VAN DEZE BESTUURDER: SECRETARIS
DATUM VAN BENOEMING: 27 MAART 1986
(00011) 5 MEI 1989

Kamer van Koophandel Den Haag

BLAD 2
S 154217
ZELFSTANDIG BEVOEGD
3
FAMILIENAAM: NISPEN TOT SEVENAER JKR MR VAN
VOORNAMEN : CLEMENS EPPO MARIE
GEBOORTEDATUM: 8 JULI 1940
ADRES:
TITEL VAN DEZE BESTUURDER: PENNINGMEESTER
DATUM VAN BENOEMING: 27 MAART 1986
ZELFSTANDIG BEVOEGD
ALLEEN GELDIG INDIEN DOOR DE KAMER VOORZIEN VAN EEN ORIGINELE HANDTEKENING.
(00019) S GRAVENHAGE, 5 MEI 1989
VOOR UITTREKSEL..
A. VAN DER SPEK

Kame

DOSSIER
IN HET HANDELSREGISTER VAN DE KAMER VAN KO
'S-GRAVENHAGE IS ONDER NUMMER 116146 INGES
HANDELSNAAM
FAMEDIA GROEP N.V.
RECHTSVORM : NAAMLOZE VENNOOTSCHAP
NAAM DER VENNOOTSCHAP : FAMEDIA GROEP N.V.
STATUTAIRE ZETEL : S GRAVENHAGE
DATUM AKTE VAN OPRICHTING : 22 JULI 1986
DATUM LAATSTE STATUTENWIJZIGING : 23 DECEM
DATUM EERSTE INSCHRIJVING VAN DE RECHTSPER
15 AUGUSTUS 1986
MAATSCHAPPELIJK KAPITAAL : FL. 50.000.000
GEPLAATST KAPITAAL : FL. 12.000.000
GESTORT KAPITAAL : FL. 12.000.000
ADRES VAN DE ONDERNEMING : PARKSTRAAT 105
DATUM VESTIGING DER ONDERNEMING : 22 JULI
BEDRIJFSOMSCHRIJVING :
HET UITOEFENEN VAN ACTIVITEITEN OP HET GEB
DES WOORDS EN HOLDINGACTIVITEITEN
WERKZAME PERSONEN IN DE GEHELE ONDERNEMIN
BESTUURDER(S)
STICHTING BGM BEHEER , INGESCHREVEN IN HE
S 154217 , GEVESTIGD TE S GRAVENHAGE ,
DATUM IN FUNCTIETREDING : 22 JULI 1986
TITEL VAN DEZE BESTUURDER : DIRECTRICE
ALLEEN BEVOEGD (ZELFSTANDIG BEVOEGD)
(00024) 5 MEI 1989

ginnen ten gunste van de verspreiding van de Christelijke waarden, dan hadden wij niet de behoefte dit via Dargaud te doen. Met dat geld hadden wij een fantastisch bedrijf kunnen oprichten, waarin wij alle auteurs zouden onderbrengen die we ons wensten! In plaats van een onderneming op te kopen en haar waarschijnlijk te verwoesten, want door aan te kondigen een moraliserende politiek te gaan voeren, jaag je alle auteurs weg. Geef toe, dat dat economisch gezien een grote stommiteit zou zijn!' Malavoy geeft in hetzelfde interview wel toe, dat *Le Groupe Ampère pour l'édition* aanvankelijk werd gesticht om zich te richten op het uitgeven van religieuze strips. Ter ondersteuning echter van deze bezigheden, is het idee ontstaan om een grotere groep op te richten die zich bezighoudt met 'beeld en jeugd' in het algemeen. Deze grote groep kan men niet bestempelen als 'religieus', zo meent Malavoy. 'Média Participations is een financiële holding, geen groep die de ondernemingen met de knoet regeert! Aan de ene kant is er een op religieuze leest geschoeide groep, aan de andere kant firma's die buitengewoon vrij zijn in hun doen en laten.' Neemt niet weg dat stripmaker **Christian Godard** naast de *Editions du Lombard* ook *Dargaud Editeur* heeft verlaten, 'deels omdat Média Participations de strip op katholieke wijze wil moraliseren. Maar ook zonder deze reden was ik weggegaan, omdat ik meen dat een zo groot bedrijf een slechte zaak is voor de creativiteit van een auteur.' Tot slot ontkent Malavoy, na eerder een andere verantwoordelijke bij Média Participations, ten stelligste het verband dat gelegd wordt tussen de holding en *Opus Deï*. De functionaris van Lombard zegt hierover: 'Die verhalen over Opus Deï: klinkklare onzin! Hoe die de wereld zijn ingekomen? Dat weet ik wel, ja... Eén van de commissarissen van Média Participations – **Jacques Jonet** – was jaren geleden betrokken bij de vorming van het koningschap van **Juan Carlos** in Spanje. In die tijd waren alle ministers daar lid van Opus Deï. Jonet echter niet, die had er alleen mee te maken. Dit feit heeft de pers eruit gelicht om wilde verhalen de wereld in te brengen. Idioterie! Média Participations heeft een katholieke achtergrond en geeft wat katholieke bladen uit. Net als VNU in Nederland. Daar is alles mee gezegd.'
Ook de woorden van **Jhr.Mr.C.E.M. van Nispen tot Sevenaer** lijken op ontkenningen van de geruchten omtrent de komst van een Christelijke moraal in de strip, maar nemen door een overdreven 'niet goed bekend zijn met de zaak' de twijfels nauwelijks

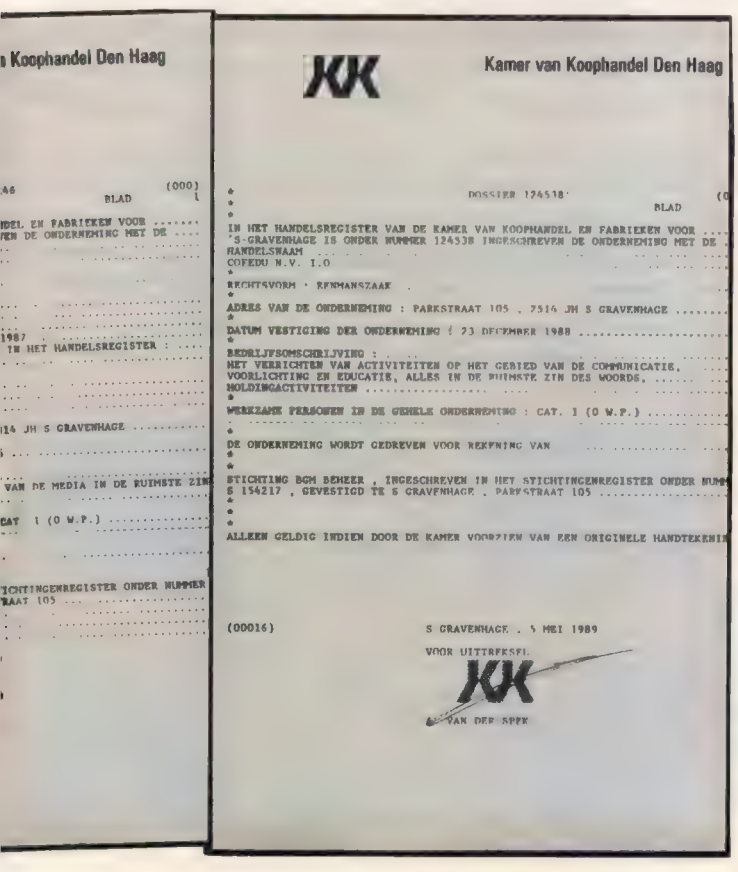
Kamer van Koophandel Den Haag

DOSSIER 124538

IN HET HANDELSREGISTER VAN DE KAMER VAN KOOPHANDEL EN FABRIEKEN VOOR 'S-GRAVENHAGE IS ONDER NUMMER 124538 INGESCHREVEN DE ONDERNEMING MET DE HANDELSNAAM
COFEDU N.V. I.O

RECHTSVORM : NAAMLOZE VENNOOTSCHAP

ADRES VAN DE ONDERNEMING : PARKSTRAAT 105 , 2514 JM S GRAVENHAGE

DATUM VESTIGING DER ONDERNEMING : 23 DECEMBER 1988

BEDRIJFSOMSCHRIJVING :
HET VERRICHTEN VAN ACTIVITEITEN OP HET GEBIED VAN DE COMMUNICATIE, VOORLICHTING EN EDUCATIE, ALLES IN DE RUIMSTE ZIN DES WOORDS, HOLDINGACTIVITEITEN

WERKZAME PERSONEN IN DE GEHELE ONDERNEMING : CAT. 1 (0 W.P.)

DE ONDERNEMING WORDT GEDREVEN VOOR REKENING VAN

STICHTING BGM BEHEER , INGESCHREVEN IN HET STICHTINGENREGISTER ONDER NUMMER S 154217 , GEVESTIGD TE S GRAVENHAGE , PARKSTRAAT 105

ALLEEN GELDIG INDIEN DOOR DE KAMER VOORZIEN VAN EEN ORIGINELE HANDTEKENIN

(00016)

S GRAVENHAGE , 5 MEI 1989

VOOR UITTREKSEL

VAN DER SPEK

weg. Deze advocaat te 's-Gravenhage was als zakenbehartiger van *Famedia Groep N.V.* (bedrijfsomschrijving: 'Het uitoefenen van activiteiten op het gebied van de Media in de ruimste zin des woords en holdingactiviteiten.') en *Cofedu N.V.* (bedrijfsomschrijving: 'Het verrichten van activiteiten op het gebied van de communicatie, voorlichting en educatie, alles in de ruimste zin des woords, holdingactiviteiten.') bij de oprichting van Média Participations in 1986 aanwezig. Zijn officiële functie is penningmeester bij *Stichting BGM Beheer*, directrice van zowel Famedia Groep N.V. als Cofedu N.V. 'Die constructie: het uit handen geven van alle zakelijke besognes aan één of meer advocaten, is heel gewoon, dat zie je wel vaker.' Gezien het feit, dat de heer Van Nispen de woordvoerder is van de Nederlandse aandeelhouders van Média Participations, drukken wij het interview dat met hem gevoerd werd integraal af.

Van Nispen: Op zeker moment werd de interesse van de aandeelhouders van *Famedia Groep N.V.* en *Cofedu N.V.* gewekt voor de stripmarkt. Vermoedelijk op grond van enkele goede plannen, die hen werden voorgelegd, besloten de aandeelhouders hun geld te investeren in Média Participations, een maatschappij die zich vooral of alleen, dat weet ik niet zeker, met stripuitgeverijen bezighoudt.

Ondanks het feit dat het met de strip niet zo best gesteld **is?**
Oh, is dat zo? Ik moet zeggen: ik ken die markt niet zo goed. Ik weet alleen, dat je overal in de uitgeverswereld fusies en opkopen ziet. Naarmate men groter is, is men ook sterker. Maar ik veronderstel, dat in de stripwereld de schaalvergroting pas laat is doorgebroken. Of er nog plaats voor kleintjes is op het terrein van de uitgeverij is de vraag. En ik neem aan, dat de strip zeer gebaat is bij de krachtige financiële impuls die Média Participations eraan geeft.

De vrees bestaat, dat het Média Participations niet slechts om het economisch gewin **te doen is. Men zou de jeugd via het beeldverhaal** het katholieke geloof **willen voorhouden.**
Tsja, dat zijn die wat wilde geruchten die in de Franse pers de ronde doen. Dat heeft U zeker in *Trends* gelezen? Het is best mogelijk, dat men gelijk heeft, maar het lijkt me zeer onwaarschijnlijk. Ik kan me

nauwelijks voorstellen, dat je om die reden zaken doet. Het zou me verbazen. Je moet toch goed de markt in het oog houden en als je al bepaalde ideologieën wilt uitdragen, dan zul je dat heel voorzichtig moeten doen. Zo'n padvinderachtige mentaliteit in de strip? Dat zou bij ons toch niet werken, daar zijn wij veel te vrijgevochten voor. Maar wie weet, dat zoiets in Frankrijk wel aanslaat? Daar is de maatschappij een stuk strakker, behoudender, en misschien bestaat er daar een behoefte aan strips, die een terugkeer naar de oude katholieke waarden te zien geven. Maar nogmaals: ik geloof eigenlijk niet, dat iemand het belangrijk genoeg vindt om veel geld te stoppen in een religieus avontuur. Maar als iemand het wil, is het zijn goed recht. Waarop zijn de geruchten over die zogenaamde katholieke missiedrang van Média Participations eigenlijk gebaseerd?

Eerst en vooral op een brief van initiatiefnemer Rémy Montagne **aan de Franse bisschoppen, waarin hij stelt dat hij de jeugd via de media wil helpen te geloven.**
Wat interessant!... Oh, heeft U dat uit dat tijdschrift?... Mag ik daar eens een paar kopietjes van maken, dan kan ik het er allemaal eens rustig op na lezen?... Interessant zeg!... Heeft U nog meer van zulke artikels?... Ik ben zo terug!... Daar ben ik weer!... Bij de oprichting van Média Participations is er bij mijn weten met geen woord gesproken over een kerstenende taak. De doelstellingen die de groep voor ogen had, kan ik U hier laten lezen: 'Het ontplooien van activiteiten op het gebied van uitgeverij, publiciteit, pers en media in het algemeen.' Daar kwam nog bij het onderzoek naar nieuwe producten en procédés. Média Participations zit nu, geloof ik, alleen maar in de strips, maar kan in feite van alles aanpakken op uitgeversgebied. Desnoods worden er communistische boekjes uitgegeven!

De vervanging van Tin Tin **door** Tin Tin Reporter **met de religieuze bijlage** Témoins **lijkt een eerste stap in wat voor Montagne de goede richting moet zijn.**
En loopt dat nieuwe blad ook?

Naar het schijnt zou men maar een tiende van de oplage kwijt raken.
Uiteindelijk zul je het toch moeten verkopen...

Verder heeft men bij Dargaud **verscheidene malen de verschijning van deel 4 uit de serie** Druuna **uitgesteld.** Druuna **is een erotische strip en U weet: van uitstel komt afstel.**

Strips voor volwassenen?

Dat is mijn mening hoor, maar het lijkt me ook niet verstandig om sex- en geweldstrips door de jeugd te laten consumeren...

Die strips zijn dan ook bedoeld voor een volwassen **publiek...**
Strips voor volwassenen? Ik had geen idee, dat die bestonden. U ziet: ik ken de markt slecht. Kijk, het zal mij eigenlijk een zorg zijn, dat men sex of porno uitgeeft. Je kan er toch niets tegen doen. Het is alleen de vraag of je het zelf zou moeten uitgeven. Commercieel gezien, lijkt me dat niet wijs. Het is mijn mening, maar ik denk, dat je je goede naam verliest door slecht werk uit te geven. Porno en geweld zijn toch van geen niveau. Tijdelijk kan je er misschien aardig aan verdienen, maar op den duur gaat het ten koste van je goede naam en kan het je klanten schelen. Overigens bepalen de verschillende uitgevers zelf hun beleid met als enige voorwaarde, dat het binnen het beleid van de overkoepelende groep Média Participations past.

En hoe ziet dat beleid **eruit?**
Dat weet ik niet...

Ik heb niet het idee, dat Famedia **en** Cofedu **zich erg met de gang van zaken binnen Média Participations bemoeien.**
Daar heeft U gelijk in. Men ziet de strip als een goede belegging en heeft het volste vertrouwen in de plannen die Média Participations ermee heeft. De aandeelhoudersvergadering is de meest geschikte gelegenheid voor de Nederlandse aandeelhouders om zelf ideeën aan te dragen en natuurlijk kan dat ook erbuiten, maar in de regel gebeurt dat niet. *Famedia* en *Cofedu* beperken zich meestal tot het goedkeuren van het gevoerde beleid.

Zijn de Nederlandse aandeelhouders katholiek**?**
Ik zou het niet weten. Het lijkt me sterk... Het zijn aandelen aan toonder, wat betekent dat ze van bezitter kunnen wisselen... Trouwens, zo'n aandeelhouder kan ook weer een vennootschap zijn en ik weet niet of die katholiek kunnen zijn?... Het is wel zo dat *Cofedu* en *Famedia* de jeugd en het gezin als doelgroep hebben, misschien uit katholiek oogpunt, maar dat de aandeelhouders behoudende katholieken zouden zijn lijkt mij onwaarschijnlijk.

Noemt U eens een paar namen**...**
Dat kan ik niet. De aandeelhouders stellen er prijs op anoniem te blijven. Ik weet ook zeker, dat zij er geen behoefte aan hebben, de geruchten die over Média Participations de ronde doen te ontzenuwen. Zij hebben eenvoudig in een zaak geïnvesteerd en willen daarover niet in de publiciteit treden.

Heel de stripwereld is ervan overtuigd dat de heer Derksen **van** Center Parcs **en het katholieke blad** Manna **de grote man is achter de Nederlandse inbreng in Média Participations. Hij blijkt bovendien bereid een hoop geld in de 'goede zaak' te stoppen, want** Manna **kost hem beslist meer dan dat het tijdschrift hem oplevert.**
De heer **Derksen**? Ha ha ha... Het zou kunnen... Ik weet het echt niet.

En wat is het commentaar van **Derksen** zelf: 'Ik ken Média Participations wel maar ik heb er geen belangen in. Verder wens ik mij van alle commentaar te onthouden.'

Met dank aan de redactie voor haar tips bijdragen en steun en aan Erik de Graaf voor zijn woordje Frans.

Bronnen: *Libération*: 26 januari 1989, *Trends*: 16 februari 1989, *Les Cahiers de la BD*: maart 1989, *Stripgilde Infoblad*: mei 1989 en de *Kamers van Koophandel te Brussel en 's-Gravenhage.*

Dubieuze tendenzen in strips over de Tweede Wereldoorlog

GROOT GEWELD

door
WIM BERKELAAR

Hoewel de Tweede Wereldoorlog al ruim veertig jaar tot het verleden behoort, blijft die oorlog velen fascineren. Met het verstrijken van de tijd lijkt de belangstelling ervoor eerder te zijn toe- dan afgenomen. Ieder jaar worden er meer boeken en films aan dit onderwerp gewijd. Op zichzelf is dat een verheugende ontwikkeling. Het kan immers geen kwaad iets te weten over de verschrikkingen die er tussen 1939 en 1945 hebben plaatsgevonden. Toch is er de laatste jaren een kwalijke tendens aan de gang om de verschrikkingen te bagatelliseren en soms zelfs regelrecht goed te praten. De oorlog wordt dan voorgesteld als een heroïsche strijd, waarbij heldenmoed en opofferingsgezindheid om de voorrang streden. Die tendens is nu ook tot de wereld van de strip doorgedrongen, zoals blijkt uit de vorig jaar verschenen verhalen Kaleunt en Oostfront.

WAT EEN TRAGEDIE, LOTTE... EEN STRIJD TUSSEN EEN UITGEPUT VOLK EN LANDEN MET ONGELIMITEERDE MOGELIJKHEDEN!
JA, IK BEN BANG DAT HET SLECHT AFLOOPT, KARL...

Kaleunt, Nazi's de 'goede' partij

Kaleunt is een uitgave van Blitz. Deze uitgeverij heeft de strip opgenomen in de 'collectie kronieken', wat erop duidt dat we hier met een heuse historische strip te doen hebben. *Kaleunt* vertelt het verhaal van een Duitse onderzeeboot (U-Boot), die zich in november 1942 in de Atlantische Oceaan bevindt. De onderzeeër heeft tot taak alle Engelse konvooien tot zinken te brengen. De heldhaftige bemanning slaagt daarin wonderwel, ondanks zware bombardementen van de Engelse luchtmacht. Juist op het moment dat het schip tot zinken dreigt te worden gebracht, daagt er hulp op en kan de onderzeeër veilig terugkeren op de thuisbasis.

De goede prestaties van de Kaleunt zijn inmiddels in het hoofdkwartier in Berlijn bekend geworden. Van daaruit ontvangt de commandant een nieuwe opdracht: de Engelse oorlogsschepen die de met goederen beladen konvooien begeleiden, dienen te worden aangevallen. Na opnieuw enkele successen te hebben geboekt, gaat het in juni 1943 mis. Door een aanvaring met een Engels oorlogsschip wordt de Kaleunt naar de zeebodem gejaagd.

Moraal deugt niet

Op het eerste gezicht bevat het verhaal

Kaleunt. Vastberaden wordt de dood onder ogen gezien

weinig schokkend. *Kaleunt* lijkt een historische strip waarvan er dertien in een dozijn gaan. Wel valt op dat striptekenaar **Dimitri** goed op de hoogte moet zijn van de gang van zaken tijdens de oorlog. Hij streeft tenminste naar een 'realistische' weergave van de oorlog op zee en maakt daarbij weinig historische fouten. Bovendien toont hij zich een uitmuntend tekenaar van een strip, die ook verder goed verzorgd is. Al met al krijgt de argeloze lezer de indruk waar voor zijn geld te krijgen.

Niets is echter minder waar. De in de strip gepresenteerde 'feiten' mogen niet onjuist zijn, de moraal achter het verhaal deugt niet. Kaleunt is een strip die de oorlog verheerlijkt en de Nazi's bovendien de 'goede' partij laat zijn. De teneur is dat de Duitse soldaten zich maar al te graag inzetten voor het vaderland. Vandaar dat **Dimitri** ze veelvuldig soldatenliederen laat zingen. De bemanning wordt daarnaast als moedig en vastberaden voorgesteld, wat vooral tegen het einde van de strip tot uiting komt. Geconfronteerd met de naderende ondergang van het schip, aarzelt de bemanning niet de dood onder ogen te zien en pleegt men collectief zelfmoord.

De strip roept het beeld op van valse heroïek en poogt daarmee duidelijk sympathie te wekken voor de Duitsers. Van de Engelsen moet Dimitri weinig hebben. Hij veroordeelt de bombardementen op Duitse steden en laat de commandant van de Kaleunt zeggen dat het hier gaat om een strijd 'tussen een uitgeput volk en landen met ongelimiteerde mogelijkheden'. Alsof niet dat 'uitgeputte volk' zèlf de oorlog begonnen was! De conclusie kan dan ook alleen maar luiden dat deze strip niet deugt, hoe fraai die ook is vorm gegeven.

't Is dus waar. De Nazi's zijn geen haar beter dan de Russen. Wat te gruwelen! Nooit zal de mensheid zulke misdaden kunnen vergeven! Wat moet ik doen, goede God?
Wat kun je inderdaad doen, verloren in de hel van het Oostfront?
14
Vrijwilliger die alles met afschuw beziet

oostfront

De sporen van de partizanen leidden naar'n naburig dorpje – Tegen de avond kwam'n groep van de ff er aan en alle mannen werden gefusilleerd. Wie was schuldig? Wie onschuldig? Smerige oorlog!

Verwerpelijk voorwoord

Net als Kaleunt, pretendeert ook *Oostfront* een historisch beeld van de oorlog te geven. Verantwoordelijk voor de strip zijn de bekende scenarist **Serge Algoet** en de jonge, talentvolle tekenaar **Werner**. Om de lezer ervan te overtuigen dat het hier een historische strip betreft, laten zij hun verhaal vooraf gaan door een voorwoord van **Thierry Martens**.

Dat voorwoord doet al direct het ergste vrezen. Ogenschijnlijk is het een poging de achtergronden van de strip te belichten. In werkelijkheid echter streeft Martens naar rehabilitatie van de zogenaamde Waffen-SS. Deze elite-eenheid werd door de Nazi's tijdens de oorlog toegevoegd aan het gewone leger, de Wehrmacht. De eenheid stond open voor vrijwilligers, die na de bezetting van West-Europa in grote getale toe stroomden. Zij werden vooral ingezet aan het Oostfront, in de strijd tegen de Sovjetunie, die in juni 1941 los barstte. Toen na de oorlog bekend werd welke wreedheden de Nazi's aan het Oostfront begaan hadden, werden de teruggekeerde vrijwilligers in hun eigen land als verschoppelingen beschouwd.

Precies dàt ergert Martens. Hij probeert de vrijwilligers voor te stellen als kruisvaarders, die bezield werden door goede, want anti-communistische, idealen. Het wrede optreden tegen de Russen doet hij af met een verwijzing naar de bombardementen op Duitse steden. De Westerse Geallieerden Engeland en Amerika waren in zijn ogen geen haar beter dan de Nazi's. En van de 'Sovjet-beer' moet hij nog minder hebben: het harde optreden van de Nazi's zou de enige manier zijn om de Russen te temmen.

Reëel beeld

Na lezing van zo'n voorwoord belooft de strip weinig goeds. Die valt echter mee. De auteurs weten in kort bestek een hard en reëel beeld te geven van de oorlog aan het Oostfront. Toch zijn er ook bij de moraal van dit verhaal kanttekeningen te plaatsen. Eerst het verhaal zelf. Hoofdpersoon van de strip is de Belg Jean d'Artois. Opgevoed in een streng katholiek milieu, waarin het anti-communisme hoogtij viert, bekeert D'Artois zich al voor de oorlog tot het fascisme. Hij zoekt aansluiting bij de Belgische fascistenleider Léon Degrelle en diens Rexisten. In het voetspoor van Degrelle meldt D'Artois zich aan als vrijwilliger bij de Waffen-SS, als blijkt dat de Sovjetunie in juni 1941 is binnengevallen.

Aan het Oostfront volgen de auteurs D'Artois vanaf de winter in 1943. Hij bevindt zich op dat moment in de Oekraïne. Tijdens een oponthoud wordt zijn divisie overvallen door Partisanen. D'Artois weet als enige te ontkomen. Hij wordt gevonden door wat in het verhaal 'een speciale SS-sectie' heet. Het gaat hier om één van de beruchte SS-Einsatzgruppen, die achter het front opereerden en tot taak hadden de Joden en Slavische volkeren uit te roeien. D'Artois wordt door de eenheid opgenomen en is er getuige van dat mannen geëxecuteerd, vrouwen verkracht en dorpen geplunderd worden. Hij beziet dit alles met afschuw. Die neemt nog toe, als hij verliefd wordt op een gevangen genomen, Russische vrouw.

De prille liefde duurt niet lang. Een nieuwe overval van Partisanen brengt Anoesjka, de Russin, om het leven, terwijl D'Artois

het communisme is de vijand van Europa!! Elk land is bedreigd! De volkeren die nu de moed niet hebben hun bloed te geven en de beschaving te redden, hebben morgen nog slechts 't recht te zwijgen! Wij zijn Kruisvaarders tegen de barbaren!

Kruisvaarders tegen het communisme

Prille liefde

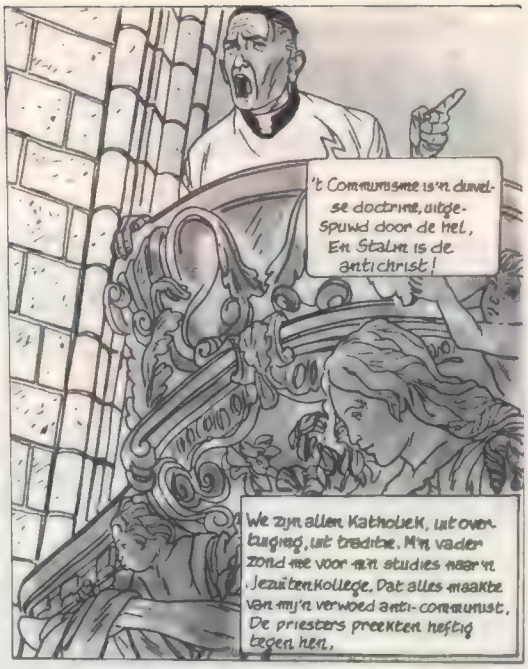
't Communisme is'n duivelse doctrine, uitgespuwd door de hel, En Stalin is de antichrist!
We zijn allen katholiek, uit overtuiging, uit traditie. M'n vader zond me voor m'n studies naar'n Jezuïtenkollege. Dat alles maakte van mij'n verwoed anti-communist. De priesters preekten heftig tegen hen,

Streng katholiek milieu

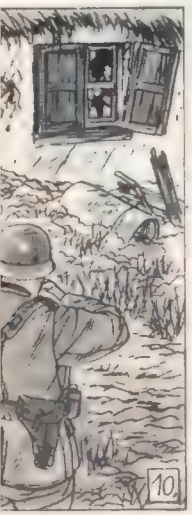

Oostfront voorgesteld als gelijkwaardige strijd

Weer'n dag voorbij! Wat'n ellende, deze veldtocht! Wat'n afstand! 'n Kruistocht tegen het bolsjevisme! Hoeveel vrienden al dood in Rusland zo ver weg van België!...
31

De Nazi's waren de agressor, niet de Sovjetunie

op het nippertje gered wordt. Hij wordt weer teruggeplaatst in de Waffen-SS, maar ontvangt nog voor de gevechtshandelingen opnieuw beginnen bericht dat zijn moeder is overleden. Hij krijgt verlof om tien dagen naar huis te gaan. Eenmaal in België ontmoet hij zijn oude liefde Annie. Na een kortstondige romance wordt zij gedwongen met hem te breken, omdat haar ouders van zijn verleden op de hoogte zijn. Verbitterd zwerft D'Artois door de stad en besluit toch maar weer dienst te nemen in de Waffen-SS, omdat de samenleving hem verstoten heeft. In februari 1945 bevindt hij zich in Pommeren (het huidige Polen), waar hij sneuvelt.

Oorlog gelijkwaardig?

Het hier beknopt weergegeven verhaal maakt duidelijk dat *Oostfront* aanzienlijk meer diepgang heeft dan *Kaleunt*. Waar die strip niet meer dan gevechtshandelingen registreert, daar schetst *Oostfront* een compleet verhaal. De hoofdpersoon wordt niet alleen als soldaat opgevoerd. Ook de achtergrond van zijn keus voor het fascisme wordt belicht. In zoverre is dit inderdaad een historische strip.

Dat neemt niet weg dat de geschiedenis soms groot geweld wordt aangedaan. Het was tijdens de oorlog bijvoorbeeld vrijwel uitgesloten dat een verdwaald lid van de Waffen-SS opgepikt werd door de Einsatzgruppen, zoals in de strip gebeurt. Deze streng geselecteerde, goed opgeleide tak van de SS voerde haar taak in het diepste geheim uit. Zij kon geen pottekijkers gebruiken. Geen wonder, want wat hier gebeurde was regelrecht moord, die met de oorlog weinig van doen had. Mannen, vrouwen, kinderen en bejaarden - alleen op grond van het feit dat ze joods waren - werden ze vermoord.

Daarmee zijn we bij het grootste bezwaar tegen dit zo knap in elkaar gezette boek. De auteurs doen het voorkomen alsof de oorlog aan het Oostfront een min of meer gelijkwaardige oorlog was. Dat wil zeggen: de oorlog werd aan beide zijden hard gevoerd. Dat mag wel zo zijn, maar ze vergeten twee dingen. In de eerste plaats dat Nazi-Duitsland de agressor was en niet de Sovjetunie. En in de tweede plaats dat het de Nazi's om nog iets anders te doen was dan om de verovering van Rusland, namelijk om de uitroeiïng van de daar levende Joden en Slavische volkeren. Dat aspect komt in Oostfront ternauwernood aan bod. Maar het boek was ook niet geschreven om de misdadigheid van de Nazi's aan de orde te stellen.

Integendeel, het ging de auteurs er om de vrijwilligers van de Waffen-SS te rehabiliteren. Daarom deugt Oostfront uiteindelijk net zo min als Kaleunt.

Wim Berkelaar

Wim Berkelaar is historicus en als zodanig afgestudeerd op Amerikaanse en Westduitse reacties op de Amerikaanse speelfilm 'Holocaust'.

Kaleunt
Dimitri
Blitz 1988
ISBN 90 5165 017 5
Prijs f 21,95 (48 pagina's, kleur, h.k.)

Oostfront
Werner & Algoet
Ansaldi 1988
Prijs f 7,95 (48 pagina's, kleur, s.k.)

TREINEN OP H

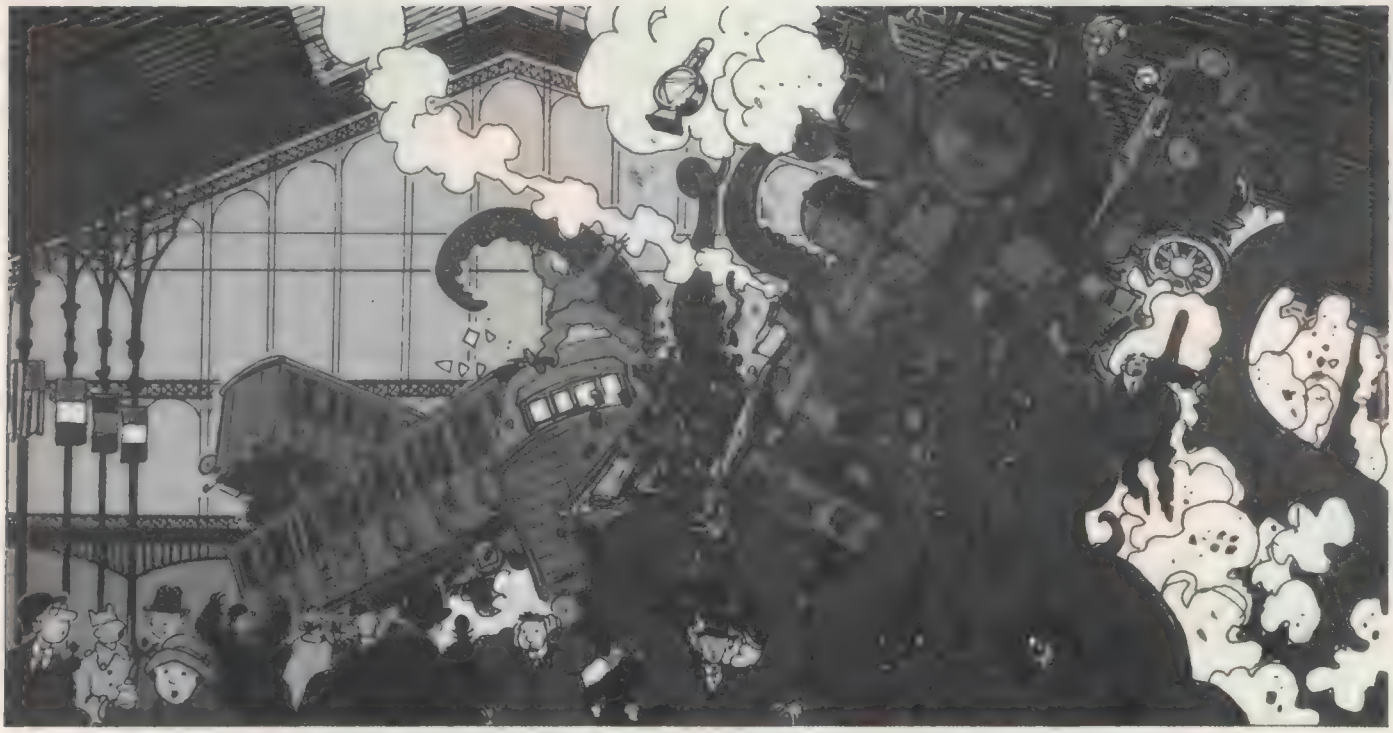

'De tweekoppige drenkeling' van Tardi

Rond deze tijd verschijnt bij Uitgeverij Arboris **het boek** Treinen op het spoor**, een bonte verzameling informatie over de rol van de trein in het beeldverhaal, geschreven door Jacques Chaboud en Dominique Dupuis. Om technische redenen zijn twee aspecten buiten beschouwing gelaten in de Nederlandse editie. Stripschrift heeft dankzij Hans van den Boom de mogelijkheid deze twee korte hoofdstukken te plaatsen. Misschien een mooie aanvulling voor de èchte treinengek?**

Spoormysteries

Laat een tekenaar aan zichzelf over, laat hem buiten de vaste scenario's treden, en de werkelijkheid begint te vervagen.
Het vreemde, het mysterie, dringt de stations en de treinen binnen. Los van de gedragscode van de trein als vervoermiddel, transformeert de trein zich in een weerwolf wiens enige taak het is een bepaald universum op te roepen en angst te veroorzaken. Op die manier dringt het fantastische element in de genormaliseerde wereld van de trein binnen. Als smeltkroes van het buitengewone zijn er strips waarin superhelden de hoofdrol spelen, het universum waarin *Batman* en *X-Men* voor de vrijheid strijden en het opnemen tegen gangsters van allerlei komaf. Op de grens van science-fiction vliegen deze wezens die uit andere werelden komen, of het produkt zijn van genetische foutjes, door het gewone leven, laten hun spierballen zien en bedienen zich van de trein als middel om tegen de krachten der duisternis te strijden, niet om zich er mee te verplaatsen. *Spiderman* en *Octopus* gebruiken wagons als wapen, de *Hulk* duikt op een hologram en verwoest een haven... een trein arriveert... en de *Hulk* ondersteunt de brug om te trein zonder problemen te laten passeren. De Europese fantasy-strips van tegenwoordig richten zich meer op literaire meesters zoals **Bram Stoker**, **Edgar Allan Poe** en **Jean Ray**. Zij gebruiken elementen uit 'die andere wereld' en passen bepaalde

ET SPOOR

door
JACQUES CHABOUD
en
DOMINIQUE DUPUIS

effecten van de science-fiction op de wereld van vandaag toe.

- Reis door tijd-ruimte: door een breuk in het continuüm van de tijd wordt *La voyageuse de la petite Ceinture* naar de vorige eeuw geprojecteerd. Ze stapt in een trein. Een man maakt haar het hof. Zij springt van de trein en komt weer terug in het heden (**Goetzinger & Christin**).
- Een buitenaards wezen, een jonge vrouw uit een andere wereld die een menselijk lichaam heeft, maakt bij *Jeff Hawke* en het spoorwegpersoneel gebruik van haar vreemde krachten (**S. Jordan**).
- Een monster met rode tentakels komt opeens onder de rails van het Gare du Nord vandaan, vernielt een trein en valt de passagiers aan (*De tweekoppige drenkeling* - **Tardi**).
- Paranormale verschijnselen doen zich onderweg voor, compleet met spoken in *Une nuit à Innsmouth* (**Terrier**)

Voor dit soort ongewone gebeurtenissen is de trein uitermate geschikt. *Screwy Squirrel* ontsnapt aan de dood door een passerende trein aan te zien voor een boomstronk. Deze gedenkwaardige scène van **Tex Avery** komt systematisch terug in de strip, omdat de trein opduikt op plekken waar hij niets te zoeken heeft: in een walvis (*Philémon en het luchtkasteel* - **Fred**), in een kamer (*Oscar Mittoman* - **Deynis**), in een salon (*Dope rider* - **Kirchner**).

Aan onrealistische treinen komt ook de nodige droomuitleggerij te pas. Treinen waarin je wegdroomt, droomtreinen en kinderdromen zijn de ingrediënten om kinderen Walkürenritten met gevleugelde locomotievenpaarden te laten maken. Locomotieven fascineren en maken bang, maar aan het eind van de rit ligt het kind weer onder de wol (*Slaap lekker, Nick* - **Hermann**, *Little Nemo* - **Windsor Mc Cay**).

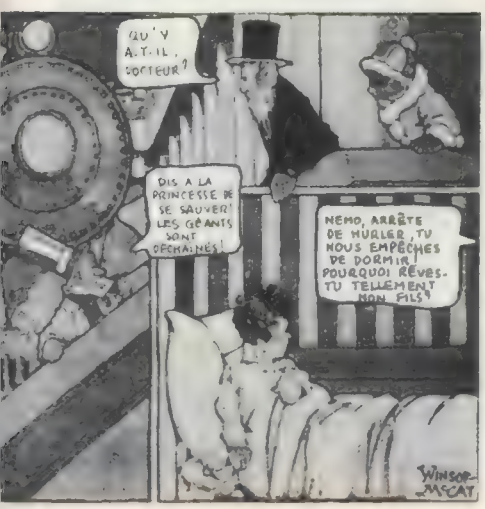
QU'Y A-T-IL, DOCTEUR?
DIS A LA PRINCESSE DE SE SAUVER! LES GÉANTS SONT ENCHAÎNÉS!
NEMO, ARRÊTE DE HURLER, TU NOUS EMPÊCHES DE DORMIR! POURQUOI RÊVES-TU TELLEMENT MON FILS?
WINSOR McCAY

'Little Nemo' van Windsor McCay

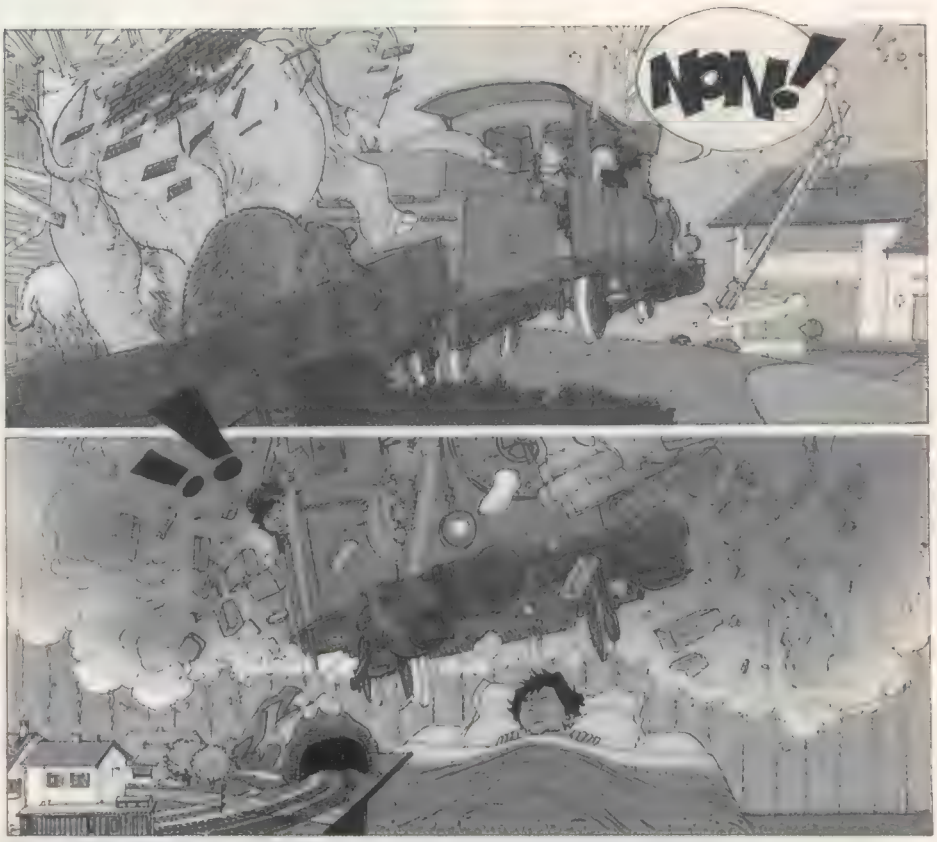

'Slaap lekker, Nick' van Hermann

Treinendromen van volwassenen zijn altijd nachtmerries waar treinen doen lijden. *Flip Flink* zit in een waanzinnig ronddraaiende trein en hij wordt pas gered wanneer het licht begint te worden (*De spooktrein* - **Eddy Paape**), terwijl een stoomlocomotief zijn bloedige weg voortzet op het ritme van de zuiveringen van Stalin (*De jacht* - **Enki Bilal**).

Treinen op bestelling

De spoorwegmaatschappijen hebben weinig gebruik gemaakt van strips als reclamemiddel of als communicatiemedium voor hun personeel en klanten. Hetzelfde geldt overigens voor uitgevers en speelgoedfabrikanten. Alleen het Franse *La vie du rail* heeft zijn kolommen opengesteld voor striptekenaars en stripverhalen over treinen. Misschien een idee voor de Nederlandse *Rails*? (voorheen Tussen de Rails) **Hergé** en **Jacobs** hebben mooie illustraties gemaakt voor een treinenverhaal in de Franse encyclopedie *Voir et savoir*, maar helaas zijn alleen de eerste delen van deze serie over vervoermiddelen (auto, vliegtuig) verschenen. De twee grote meesters van de Belgische school hebben daarna nog amper treinenwerk op bestelling gedaan. Soms wordt er bij speelgoed en modeltreintjes bescheiden gebruik van striptekenaars gemaakt, zoals bij de reclame voor een beurs van modeltreintjes, die in 1984 in *Kuifje* verscheen. In een catalogus van het warenhuis **Samaritaine** duiken de *Smurfen* als machinisten van locomotieven op. In een folder die de oliemaatschappij **Exxon** bij de **Disney**-studio's liet produceren, mogen *Mickey* en *Goofy* wat meer doen. De twee helden gaan voor kinderen de geschiedenis van het energiegebruik na, stellen meer dan eens vragen over de functies van de trein als gebruiker van energie en transportmiddel voor brandstoffen en kolen. De stoomlocomotief waarin *Goofy* rijdt, vervoert dus kolen voor de industrie en wordt ook zelf op kolen gestookt. *Mickey* komt in zijn dieseltrein beter uit de verf. Die trein rijdt op diesel (of huisbrandolie) en transporteert tonnen benzine en brandstoffen voor de industrie.

Overal in de wereld, maar vooral in de Verenigde Staten, Canada, Zweden, Japan en Spanje, maken spoorwegmaatschappijen van tekenaars gebruik en in wat mindere mate van striptekenaars voor het illustreren van luxe drukwerk, goedkope informatieboekjes en interne bedrijfsmededelingen. Maar van echt groots werk op

bestelling is toch alleen maar sprake bij de **Belgische spoorwegen** (de SNCB), met de helden van **Hergé** en **Morris**, en bij de Franse **SNCF** die verscheidene grote striptekenaars inschakelde. In Nederland zijn uiteraard de Nederlandse Spoorwegen (**Theo van den Boogaard**) en de NZH (**Toonder**, **Kresse**, enz...) vermeldenswaard. Als erfgenaam van de vroegere spoorwegmaatschappijen die al heel snel naar de macht van het beeld grepen en prachtige affiches lieten maken, is de SNCF doorgegaan met een beroep te doen op beroemde kunstenaars zoals **Dufy**, **Buffet**, **Dali** of **André François**, maar het heeft wel even geduurd voordat een 'stripvisie' op het spoorwezen werd geaccepteerd: tot 1982. Vóór die tijd werd er alleen naar striptekeningen gegrepen voor interne mededelingen die vaak met veiligheidskwesties te maken hadden, en voor intern opleidingsmateriaal. Eén van die produkten, *Bogie et la S.N.C.F.*, is bijna helemaal uit strips opgebouwd, met een episode waarin op het spoor wordt gevochten en met humoristische verhaaltjes die voor kinderen de thema's van de betrouwbaarheid en het economisch nut van de trein uit de doeken doen. Volgens Alain Cahen van de divisie publiciteit en promotie, stond de SNCF niet vijandig tegenover gebruikmaking van strips voor de buitenwacht, maar heeft men er weinig gebruik van gemaakt simpelweg omdat niet altijd duidelijk was of het nuttig zou zijn voor het bereiken van de gestelde doelen. Tegenwoordig, met de explosie van de *negende kunst* gaat het er heel anders aan toe en is de strip helemaal doorgedrongen in de publiciteitsmedia, ook wegens de potentiële jonge dochterondernemingen van de SNCF, een beroemde serie affiches gelanceerd. Verder heeft de SNCF samen met de reclamebureaus **Havas** en **Publicis** bij twee reclamecampagnes strips gebruikt. Eén daarvan, voor de doelgroep jongeren, werd gedragen door het talent van **Serge Clerc**, één van de favoriete tekenaars van liefhebbers van 'rockstrips'. De andere campagne voor de doelgroep 'gezinnen' heeft aan de strip enkele belangrijke elementen ontleend voor

'Kuifje', publiciteit voor de Belgische spoorwegen

Werk van Theo van den Boogaard, voor de NS...

...en voor het vervoersbedrijf NZH

advertenties in de pers:
- de grafische weergave van beweging
- de eenvoudige en directe taal
- het gemak waarmee in ballonnetjes teksten vervangen kunnen worden door andere.

Deze nieuwe ontwikkeling in de communicatiemiddelen van de reclame ligt in het verlengde van de wens die bij de SNCF leeft om de spoorwegen een minder deftig, moderner image te geven. Het is duidelijk dat er een band bestaat tussen speciale aanbiedingen voor kinderen en jongeren van 12-25 jaar en het gebruik van strips.
Het tijdschrift *La vie du rail* waarin de ontwikkelingen bij de Franse spoorwegen worden weerspiegeld en dat voor talrijke schrijvers en tekenaars die van treinen houden, een steun en toeverlaat is geweest, heeft zijn pagina's vaak ter beschikking gesteld voor grappige cartoons en strips. Helden als **Escarbil** en **Duballast** hebben op die manier heel wat avonturen in het blad beleefd, waarbij zo'n beetje alle spoor- en treinengrappen aan bod zijn geweest. Behalve korte strips heeft *La vie du rail* ook complete verhalen opgenomen van tekenaars zoals **Gébé** en **Di Marco** en scenaristen zoals **Conan Doyle** en **Henri Vincenot**.

Brieven

Tot mijn stomme verbazing lees ik in Stripschrift 7 in de kolom van Ben Bits dat wij de abonnees van Titanic hun abonnementsgeld afgetroggeld zouden hebben. De schrijver van dit stukje is vermoedelijk helemaal geen abonnee geweest, anders zou hij weten dat alle abonnees een brief gekregen hebben met een aantal mogelijkheden, waaronder voortaan toezending van Wordt Vervolgd, geld strips, of strips.
Ik neem het Stripschrift zéér kwalijk dat zulke beschuldigingen zomaar afgedrukt worden, zonder de feiten te controleren.
Op de rest van de column zal ik maar niet ingaan, of het zou moeten zijn dat de schrijver het blad waarop hij zogenaamd óók geabonneerd geweest is (*Echo des Savanes*) nog niet eens correct weet te benoemen. Het toont wel aan hoe diepgaand zijn research is.

Met vriendelijke groeten,
Hans van den Boom

Het colofon meldt: de verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs. Ben stelt daar hoge prijs op. Net zoals op z'n eigen abonnement op Titanic. Van de uitgever heeft hij nimmer iets anders mogen ontvangen dan het blad en acceptgiro's.

Bits & Pieces

Het zat er dik in. Nog ver voor in 1992 het park 'Miekie Moesse' bij Parijs opengaat. Het 'Parc Asterix' bestaat. Frans, en dus vite-vite gemaakt. Wie op 30 april van Amsterdam naar Parijs denderde, zag de nieuwe afslag-aanduiding opeens staan. Op de dag van de arbeid werd het Gallisch pretdorp opengetrokken. Wie het volgend weekend terugkeerde, stond al in Parijs in de file tot aan de chauvinistische uitrit. Niet dat iedereen naar le parc ging. Maar wel allemaal afremmen voor dat wonderlijke bord. Niks ballon. Niks stripletter. Gewoon een ordinaire blauw-witte afslagpijl. Verwondering alom over deze gemiste kans. Alsof je op klaarlichte dag zoiets als Slagharen zou binnenrijden.
Tussen 'aller' en 'retour' heb ik een week gepiekerd. Wat ik zou missen. Grote stenen, ongetwijfeld. Hadden we Drenthe nu maar in de jaren zeventig een menhirpark-met-speurroute genoemd. Zaten er nu jaarlijks honderdduizend Fransen. Maakten de Groningers er stokbrood van strokarton. En gingen Jan Kruis en Henk Kuipers in hun achtertuin rubberpoppetjes verkopen aan de naar auteurs speurende meute.
Wat nog meer? Everzwijnen. Nu wordt traditioneel op 1 mei in Frankrijk ook het jachtseizoen geopend. Die attractie ligt dus gevoelig. Zeker als de rest van de bezoekers niet op tijd bukt.
Poppen, verkleedpartijen en her en der een cohortje Romeinen. Met die blote sandalen en een vracht beschermingsijzer, klappertandend in de ochtendmist. En steeds op je lazer krijgen. Dat is een compleet werkgelegenheidsproject. Frappante symboliek die eerste van de vijfde.
Toverdrank. Nou, in overvloed. Van Angoulème tot Grenoble, van Lucca tot Den Haag. Het enige wat deze stripfeesten verbindt, is in graden op de schaal van alcohol af te lezen. Hier, in le parc schenken grijsbaardige, in antiek mantelpak gehezen garçons nog iets steviger door. Marc, whiskey of cognac. Op verzoek met een scheut amfetaminen. Reken maar op een dagelijkse turbo matpartij tussen publiek, een iel kereltje en een grove Breton in blauw-wit gestreepte hobbezak. Zo tegen een uur of vijf. De Efteling is hierbij vergeleken een ponypark.
Wegwijzers. Heel verwarrend. Panoramix blijkt een uitkijkpunt. Niks even bijpraten met de geliefde alchemist. S'il-vous-plaît-un-franc is ondanks de penetrante geur geen vishandel maar de toiletingang. Petibonum blijkt een kampeerterrein voor Italiaanse vacantiegangers. En Aquarium voor de Nederlandse.
Dan le village, het alom gezochte gallische dorp. Twee-en-een-half uur lopen door een donker bos. Daar is het dan. Een palissander houten palencirkel van 500 meter doorsnede. Daarbinnen zesentwintig prehistorische plaggenhutten. Een zwaar electronisch versterkte bard houdt vijftigduizend mensen op de gewenste afstand. Om het kwartier verschijnt er een bloedmooie Anemonemix met haar edele delen boven de vestingwerken. Algemene appreciatie is haar deel.
Tot slot werken driehonderd moderne romeinen met fluit en wapenstok iedereen weer de snelweg op.
Wat een feest zo'n strippretpark. Op de terugweg toch maar de linkerbaan aangehouden.

Kom ik thuis, lees ik dat ene Sandbrink al z'n curiosa aan de burgemeester van Zandvoort verkoopt. Om een Bommelpark te stichten. Dat wordt niet leuk. Dat wordt echt veel te lief.

Ben Bits

MOEBIUS DICHT

SURFING SURFING...

door
HANS POLS

Na een verblijf in de Pyreneeën en op Tahiti verhuisde Moebius / Jean Giraud zijn studio naar Californië, onder andere om er te kunnen werken aan een aantal filmprojecten en de uitgave van The collected fantasies of Moebius, een serie waarvan De verzamelde werken, uitgegeven door Arboris, min of meer de vertaling is. Hiermee was Giraud de eerste Europese tekenaar van zijn generatie waarvan het werk werd uitgegeven door een gigant als Marvel.

Marvel is groot geworden als de uitgever van strips waarin superhelden als *The Hulk, Spiderman* en *Fantastic Four* figureren. De man die in de jaren zestig het superhelden-genre nieuwe impulsen gaf en het een grote populariteit wist te bezorgen was **Stan Lee**. Het was haast onvermijdelijk dat Lee en **Moebius** elkaar een keer tegen zouden komen. Volgens Lee begin *1988* in Californië tijdens de Anaheim book fair en volgens Giraud in 1987 tijdens de San Diego Comicon. Uit hun ontmoeting, waar die dan ook plaats vond, kwam het plan voort om samen een strip te maken en dat werd uiteindelijk een tweedelige comic *Parabel* met als held *The Silver Surfer*. De twee op goedkoop papier gedrukte comics verschenen halverwege 1988 en werden herdrukt in een luxe uitgave, aangevuld met schetsen en commentaar. De Nederlandse uitgaven is identiek aan deze herdruk, maar verschilt qua formaat. Het Amerikaanse formaat is vervangen door het formaat waarop in Europa stripalbums worden gedrukt. Uiteraard werd ook de Nederlandse lettering door een ander verzorgd.

De Silver Surfer

Over de Silver Surfer schreef **Michel Nadorp** een kort artikel in Stripschrift 2 van deze jaargang. Voor wie het artikel niet gelezen heeft, herhaal ik nog even dat de Surfer geïntroduceerd werd in de serie *Fantastic Four* als heraut van Galactus, een planetenvreter. Zijn eigen serie kreeg hij tussen 1968 en 1970, getekend door **John Buscema**. Later dook hij nog in wat graphic novels op en in 1987 werd een nieuwe comic-serie opgezet. Ditmaal gemaakt door **Steve Englehart** en **Marshall Rogers**. De oorspronkelijke serie van Buscema en Lee maakte, in ieder geval op een deel van de lezers grote indruk door de religieuze en filosofische overpeinzingen van de hoofdpersoon. Het is, voor wie de ontwikkeling van Giraud in de afgelopen jaren enigzins heeft gevolgd, niet verwonderlijk dat hij juist koos voor de Silver Surfer toen hem werd voorgesteld om een comic te gaan maken. Op uitdrukkelijk verzoek van hem werd deze comic ook gemaakt op de traditionele manier. Dus gedrukt op goedkoop papier en met de bij comics gebruikelijke inkleuring. Helemaal traditioneel was

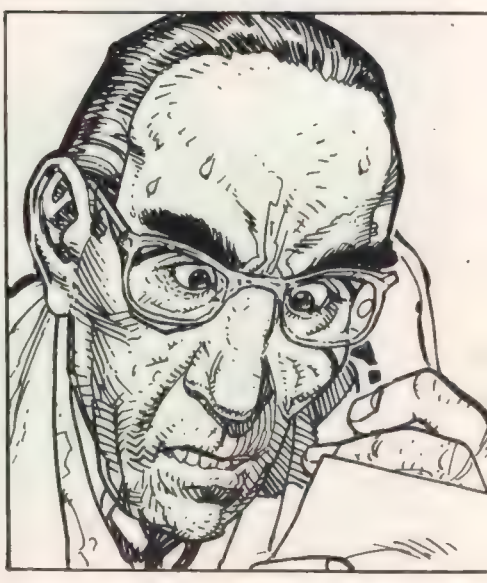

Astronoom in typische Moebius-stijl...

E R B I J 2

Moebius' manier van werken natuurlijk niet, want inkten, schetsen en inkleuren kon hij allemaal in eigen hand houden.
Moebius en Amerika hebben het altijd goed met elkaar kunnen vinden. Al eerder in zijn leven verbleef Giraud enige tijd in de Verenigde Staten. Hij werd bekend met *Blueberry*, een strip in het typisch Amerikaanse western-genre (weliswaar met een duidelijk Europees tintje) en in zijn eerste periode als Moebius (1963 / 64) werd hij duidelijk beïnvloed door de tekenaars van het satirische *Mad*. Later in Girauds werk als Moebius vinden we sporen terug uit het stelsel van superhelden-codes, zoals dat in de loop der jaren werd opgebouwd. Een opvallend element in veel van Moebius' strips is de vallende of vliegende mens. Het vallen kunnen we beschouwen als symbool van noodlot en onmacht en vliegen als symbool van autonomie en zelfbeschikking, zoals **Martijn Daalder** terecht opmerkte in **Oor 6** van 1989. Ik zal niemand verbazen met de opmerking dat de Verenigde Staten vaak gezien worden als een land van onbegrensde mogelijkheden, een land waar men met vrije wil veel kan bereiken. Is er een mooier symbool te bedenken voor dit Amerikaans ideaal dan een op een surfplank vliegende filosoof?

Verandering

- Denk je dat je iets kunt veranderen?
Ja
Want uiteindelijk kan ieder mens dat. Het is niet aan ons om te weten of we zullen weten of niet. Het is geen schande om te verliezen. Je moet je alleen schamen... als je te laf was om het te proberen.
- Wie... wat ben je?
Men noemt mij de Silver Surfer

...en voor comic-formaat getekend

DE POLITIE HEEFT ZOJUIST DE MET KOGELS DOORZEEFDE LICHAMEN VAN BURGEMEESTER FOLGER EN ZIJN MEDEWERKER GEVONDEN. MEN DENKT DAT ZE VERMOORD ZIJN DOOR EEN AANHANGER VAN GALACTUS.
HOE KAN IEMAND ZOIETS DOEN ?
DE FANATICI DENKEN DAT ZE IN NAAM VAN HUN RELIGIE ALLES KUNNEN RECHTVAARDIGEN.
ALS GALACTUS EEN GOD IS, WORD IK ATEÏST !
HIJ IS ZO WRAAKZUCHTIG, ZO GEVAARLIJK ! WE KOMEN NOOIT MEER ONDER ZIJN JUK VANDAAN !
HET IS ONZE EIGEN SCHULD. WE HEBBEN HET ZELF GEDAAN.

Waar religie en extremisme toe kunnen leiden

Het is misschien wat overdreven om de Silver Surfer als een belangrijk onderdeel van Moebius oeuvre te zien, maar om het te beschouwen als een luchtig tussendoortje, zoals Giraud zelf zijn werk aan bepaalde films ziet, lijkt me ook niet juist. Verandering, het element dat zo duidelijk centraal staat in Parabel, speelt een niet te onderschatten rol in Girauds leven. Op zoek naar zichzelf veranderde hij van woonplaats, van religie of ideologie en, wat voor ons het belangrijkst is, van tekenstijl. Na een leven van 53 jaar en een carrière die nu 25 jaar omvat, lijkt Moebius / Giraud op weg naar een synthese van alles dat hem in die periode beïnvloed heeft en dat uit zich ook weer in hoe hij tekent. Wanneer Giraud nu een opdracht krijgt, kan hij zich afvragen of hij zal tekenen als Giraud of als Moebius. Zelfs die scheiding ligt niet meer zo duidelijk als ongeveer tien jaar terug toen je nog kon volhouden dat Giraud open en helder tekenwerk leverde en Moebius zwaar arceerde en detailleerde. Juist de voor Moebius kenmerkende arceringen liet Moebius in The Silver Surfer vallen. Het intuïtieve werken dat Moebius zoveel plezier deed aan *Majoor Fataal* is tot een belangrijk onderdeel van zijn werkwijze geworden. Ieder plaatje van zijn strips krijgt de tekenstijl waar het op dat moment om vraagt en het verbazend knappe, en hierin toont zich de geroutineerde vakman, is dat alles toch herkenbaar blijft als de pen of penseel van Moebius. Een voorbeeld is het beste te geven aan de hand van een tekening die Giraud weg liet in de uiteindelijke versie van De Silver Surfer. Op pagina 2 zien we een verbaasde astronoom zeggen: 'Onmogelijk! De verwachte baan is verkeerd!' Oorspronkelijk had Giraud deze astronoom getekend in de typische Moebius-stijl zoals we die halverwege de jaren zeventig voor het eerst zagen, zwaar gearceerd, zweetdruppels op het hoofd, totdat hij zich realiseerde dat hij op deze manier een onbelangrijke bijfiguur veel te veel aandacht gaf. De oorspronkelijke tekening is in zwart-wit te vinden in de Nederlandse boekuitgave. Ik denk ook niet dat er op comic-formaat, op comic-papier en met de comic-inkleuring veel van deze tekening was overgebleven. Moebius bond zich door deze opdracht te aanvaarden ook aan een aantal beperkingen, niet alleen wat stijl betreft maar ook voor wat betreft het uiterlijk van de figuren. Anderen hebben voor hem de figuren gecreëerd en Moebius kon daar niet van afwijken. Toch heeft hij dat geprobeerd door bijvoorbeeld de grootte van Galactus te variëren.

Religie

Parabel is een eenvoudig verhaal. Galactus landt op de planeet aarde en wordt onthaald als een godheid die al snel een enorme macht heeft. Een televisiepredikant die zijn eigen macht ziet afnemen, werpt zich op als profeet van Galactus. Alleen zijn zus en de Silver Surfer zien het reusachtige ruimtewezen als een bedreiging van de mensheid. **Lee** en **Moebius** maakten een parabel over religie en het extremisme waartoe het blind volgen van een religieus leider kan leiden, een enorm actueel thema en hun mening wordt vertolkt door de Silver Surfer: Jullie moeten geen enkel mens boven een ander plaatsen. De goddelijke vonk is in iedereen of in niemand.

Ondanks de diepere bedoelingen die Moebius en Stan Lee hebben gehad bij het maken van Parabel en die uiteindelijk een uitgave met een betere inkleuring en luxueuzer papier rechtvaardigen, is het resultaat van hun samenwerking toch een echte comic met spectaculaire gevechten, massa-scènes en humor. Een comic die met kop een schouders uit steekt boven wat er gemiddeld in dit genre wordt getekend en geschreven.

De Silver Surfer
Moebius / Stan Lee
Junior Press 1989
ISBN 90 305 0659 8
Prijs f 29,90 (70 pagina's, kleur, h.c.)

Het eerste artikel in deze serie over Moebius over John Difool verscheen in Stripschrift 5 van de 22ste jaargang.

G L E E V E R S

HUIZE LEEVER.... EEN PAAR SECONDEN VOOR ZES!
5,4,3,2,1..
HOERA! 'T IS TIJD!
BRRRR
TIK
DAG MEIDJES!
HIER IS PAPA MET DE FLESJES!
ZO, FLESJE OP!
WAT IS PAPA TOCH 'N GELUKKIG MENS MET TWEE VAN DIE SCHATJES!
ACH JA, DIE LIEVE MEIDJES, BIJNA ALTIJD WAREN ZE VROLIJK EN KON IK FIJN MET ZE SPELEN...
HOP!
BONK!
LONNEKE en KELLY
MAAR ER WAREN OOK MOMENTEN VAN VERDRIET EN TROOST..
WAT IS ER NOU?
WAAROM HUIL JE NU, MEIDJE?
EN VAN ONTROERING!
HOOR JE DAT, SCHAT? ZE ZEIDEN PAPA! PAPA, ZEIDEN ZE!
PAP PAP PAP!
PAP PAP!
MET PAPA WAS 'T ALTIJD LACHEN! MIJN ACT VAN 'KNUF 'T KONIJN' WAS 'N GROOT SUCCES!
IIIIIK BEEEEN KNUF 'T KONIJN EN KNUF 'T KONIJN
* OP DE MELODIE VAN 'IK BEN BROMME DE BEER'.
HELAAS KON DE HELE BUURT MET EEN BABYFOON ERVAN MEEGENIETEN!
DIE IDIOOT VAN LEEVER IS WEER 'NS BEZIG!
DA'
EN KNUF EN KNUF EN KNUF 'T KONIJN JAA-KNUF EN KNUF EN...
DAARDOOR KREEG IK ZELFS REGIONALE BEKENDHEID!
OH, U BENT DIE MENEER VAN KNUF 'T KONIJN!
'T VIEL NIET MEE OM ALLE LEUKE MOMENTEN VAST TE LEGGEN.
ACH, KIJK ZE NOU ZITTEN. DIT IS IETS VOOR 'N FOTO!
SAMEN LACHEND OP DE FOTO! DAT IS TOT OP HEDEN NOG NIET GELUKT!
SCHIET OP!
JAJA, EERST DE LENSDOP ERAF!
WAAR WACHT JE NOU OP?
DE FLITS MOET NOG OPLADEN!
JAAÁÁÁA!
FLITS!
WE DACHTEN OOK NOG AAN 'N VIDEOCAMERA, MAAR DAT ZOU EIGENLIJK WEGGEGOOID GELD ZIJN!
ZO'N FLIPBOEKJE WERKT OOK PRIMA!
PAT PAT PAT PAT PAT

* DAGBOEK

HUN EERSTE STAPJES WAREN NIET TOT IEDERS GENOEGEN...
WAT N SCHATJES!
JA, 'T WAREN IDEALE KINDEREN, TOTDAT....
WEEEEEEH!
ZE VOELEN WARM AAN!
ZIELIGE MEIDJES!
WEEP
EH
WAT WE OOK DEDEN, ZE WAREN NIET STIL TE KRIJGEN!
"EN KNUF EN KNUF EN KNUF 'T KONUN"
WEEEEEEE WEEE
DAT GING DAGEN ZO DOOR. ZOWEL OVERDAG...
WEEEH!
PATS!
WEEE
ALS 'SNACHTS....
WEEEEH
WEEEEEE
WEEEEEEEEH!
EN TIJDENS HET WERK, WE WAREN AAN 'T EIND VAN ONZE ZENUWEN!
OOK ONS GEDULD RAAKTE OP!
BEKIJK 'T DAN MAAR KRENG!
WEEEEEEEH!
OM ONSZELF WEER TE HERVINDEN BESLOTEN WE OP VAKANTIE TE GAAN....
BEMMEL
PAREL VAN GELDERLAND 1975
WEEEEEEEH
ZONDER KINDEREN!
DIE LOGEERDEN BIJ OMA!
PAK AAN!
SNEL!
WEEEEEEH
WEEE
EEH
DAAR GAAN WE, SCHAT! WAT ZULLEN WE GENIETEN ZONDER DE KINDEREN!
REKEN MAAR!
2
GLEEVER '89

De blanke lama I: De openbaring

Bess & Jodorowsky
Arboris 1989
ISBN 90-343-2149-5 (s.k.)
ISBN 90-343-2159-2 (h.k.)
Prijs f 8,95 (s.k.)
Prijs f 16,95 (h.k.)
(48 pagina's, kleur, s.k. & h.k.)

Op 10 maart 1989 was het 30 jaar geleden dat de **Dalai Lama** Tibet moest verlaten en in ballingschap ging. De Chinese regering nam het bestuur van Tibet over. Door het institutionaliseren van de marxistische doctrine werd het Tibetanen verboden hun religie, het Tibetaanse boeddhisme, te celebreren; de cultuur werd tot de dag van vandaag systematisch vernietigd. Tibet is de dumpplaats van westers kernafval waar China een aardige duit aan verdient. Wat maakt de religie van Tibet nu zo speciaal. Het Tibetaanse boeddhisme bestaat uit een aantal verlossingswerelden, die hiërarchisch tot één enkel systeem zijn samengevoegd. De onderste lagen worden gevormd uit vroegere ontwikkelingen, de hogere door de latere van het boeddhisme. De verlossing is lang en zwaar. De zogenaamde hogere methoden van het Tibetaanse boeddhisme zijn de meest directe en meest efficiente. Zij maken gebruik van rituelen en worden daarom Mantrayana, voertuig van spreuken, of Tantrayana, voertuig van rituelen, genoemd, of als er gebruik wordt gemaakt van yoga, Vajrayana, voertuig van bliksem. Het ritueel kan een effectief middel zijn bij het proces van persoonlijke ontwikkeling en mystiek. Daarnaast heeft het tantries boeddhisme een wetenschap van mentale yoga ontwikkeld met een ongelooflijke diversiteit van vormen van mentale training, waarmee verbluffende resultaten kunnen worden bereikt.

Deze lange inleiding op een stripverhaal lijkt ongewoon doch is noodzakelijk om door te dringen in de hermetische wereld van **Jodorowsky** en **Bess**. Het verhaal is opgebouwd in vier fasen. Allereerst droom en voorspelling. In een voorspellende droom ziet een oude lama dat het jaar van de draak rampzalig zal zijn voor zijn volk, maar nog wreder zal het jaar van de aarde-draak zijn. De voorspelling van **Padmasambhava**, dat een wild beest met een stierekop handelend onder een rode vlag het land zal omploegen, zal bewaarheid worden. De oude lama verlaat daarna zijn lichaam alsof hij oude kleren af legt en bereikt de staat van Boeddha. Voor zijn overgaan heeft hij de plaats van zijn reïncarnatie aangekondigd. Twee van zijn getrouwen zullen de betrokken familie informeren over dit heuglijke feit. De tweede fase, magie en verraad, is een aanzet tot het geboren worden van de nieuwe lama. Een groepje blanken weet zich te assimileren met de Tibetanen. Door een hemels teken wordt hen geopenbaard dat zij onder bescherming van de goden staan. De zwangere blanke vrouw heeft volgens de hemelse boodschapper een eeuwige band met een eveneens zwangere Tibetaanse. De ware bedoeling achter deze cryptische opmerking wordt pas duidelijk als de op macht beluste, nieuw geïnstalleerde lama via een magiër demonische krachten op roept om de reïncarnatie van de naar het bardo-thödol (= gebied tussen leven en dood) overgegane, oude lama te vernietigen. Maar in de derde fase, moord en goden, blijkt dat niet het pas geboren en gedode Tibetaanse kind de reïncarnatie is. Het kind dat de door de demonen dodelijk gewonde, blanke vrouw ter wereld brengt, bezit deze ongekende krachten. Fase vier, de valse tulku (= een mens wiens lichaam de bewuste projectie of schepping van zijn geest laat zien) toont hoe in de 3-jarige jongen het licht van de oude lama schijnt. Hij wordt onder de hoede gesteld van een leermeester die hem zal begeleiden op het smalle pad van waarheid.

Het is een wonderschone parabel waarin slechts de gewelddadige scènes detoneren. Macht en wellust zijn zeer wereldse zaken die zeker ook in het boeddhistische kloosterleven zullen voorkomen. De wijze waarop het tweetal dit verbeeldt is weinig subtiel. Dat is een van de zeldzame verwijten betreffende dit verhaal. Het licht een stukje op van het mysterie van het Tibetaanse boeddhisme. Voorts zou Jodorowsky er goed aan hebben gedaan de op de voorlaatste pagina gereciteerde **Gayatri Mantra** (uit de Indiase Rig Veda) van een vertaling te hebben voorzien; Sanskriet blijft toch nogal moeilijk voor de westerse mens. Vandaar hier een vertaling: Om Bhuh Bhuvah Svah (Zolang de zon nog voor zonsopgang) - Tat Savitur Varenyam (Verlangt haar stralen uit te zenden) - Bargo Devasya Dhimahi (Laat ons zo onze geest doen rusten) - Dhio Yo Nah Pracodayat (Op het goddelijke licht der waarheid) - Om Mani Padme Hum (Moge dat onze intelligentie tot leven wekken).

Bronnen: drs. E. Hoogcarspel - De erfenis van Tibet
Bhagavatam

RB

Daredevil: Liefde en oorlog

Sienkiewicz & Miller
Juniorpress 1989
Prijs f 16,95 (64 pagina's, kleur, s.k.)

Dit boek werd (oorspronkelijk in 1986) gemaakt door twee van de belangrijkste vernieuwers van de Amerikaanse comic. **Sienkiewicz** en **Miller** werkten daarnaast ook samen aan *Elektra; Assassin*, een achtdelige miniserie, waarvan ook een boekversie verkrijgbaar is, beiden alleen in het Engels.

Daredevil is de superheld, waarmee Miller bekend werd. De vrij onbekende Marvelheld kreeg van Miller een facelift en groeide uit tot een van de beste en meest succesvolle comicseries. In Millers handen werd Daredevil een serie, waarin voortdurend een beklemmende en gewelddadige grote stadsfeer om de hoek komt kijken. Hij zette die koers en zijn grafische experimenten voort in *Ronin*, *The Dark Knight returns* en *Elektra*. Miller schreef, behalve voor zichzelf, ook strips voor anderen. Naast Sienkiewicz werkte hij vooral samen met **Mazzuchelli** (Batman: Jaar een, Daredevil).

Sienkiewicz is vooral een grafische vernieuwer. We kunnen dit natuurlijk niet helemaal loszien van het zoeken naar nieuwe narratieve wegen, maar hierin lijkt hij minder sterk te slagen. Samen met een scenarist komt Sienkiewicz tot betere resultaten dan wanneer hij alleen aan een strip werkt, zoals *Stray Toasters* bewees. Samen zijn Miller en Sienkiewicz een sterk team en dit boek met Daredevil behoort tot het beste dat de laatste jaren in de Verenigde Staten verscheen.

Centraal staan twee personen: *Daredevil*, de blinde advocaat die uiterst sterke zintuigen heeft ontwikkeld na het verlies van het gezichtsvermogen, die de misdaad bestrijdt en Kingpin, een superschurk met grote macht, die vooral figureert in de Spiderman-verhalen. *Kingpin*, de machtige misdaadbaas, heeft één zwakke plek: zijn vrouw.

BOEKEN

Zij leeft al jaren in een staat van apathie. In een poging haar te genezen, laat Kingpin *Cheryl Sondag*, de vrouw van een wetenschapper die misschien in staat is om zijn echtgenote te helpen, ontvoeren. Daredevil probeert Cheryl te bevrijden.
Het is een simpel verhaal dat we te lezen krijgen, maar de opbouw is gecompliceerd. Miller gebruikt, zoals in meer van zijn strips, vaak gedachten van zijn personages om het verhaal te vertellen, waarbij er dus regelmatig van perspectief wordt gewisseld. Sienkiewicz wisselt soms per pagina van stijl en werkt soms sterk impressionistisch. Hij is geweldig op dreef in deze strip, hij gebruikt een massa kleurtechnieken (acryl, airbrush, viltstift, enz...) en brengt afwisseling in realisme en karikatuur.. Door de manier waarop hij Kingpin weergeeft, zien we niet alleen zijn uiterlijk, maar ook diens innerlijk.
Het schitterende stripalbum heeft eigenlijk maar één zwakke plek en dat is het snelle einde. Was het papier op, of was het vuur waarmee de makers tot dan toe hadden gewerkt uitgeblust? Vergeeflijk.
Het belangrijkste is, dat met de uitgave van Daredevil, de Nederlandse lezer het bezit gegund wordt van de vertaling van één van de meest toonaangevende strips van de late jaren tachtig.

HP

Raffington Event - detective

Andreas
Lombard 1989
ISBN 90-6421-745-9
Prijs *f*17,75 (56 pagina's, kleur, h.k.)

Andreas heeft nauwelijks introductie meer nodig. Zijn strips worden hoog gewaardeerd door critici en lezers, al heeft een enkeling wel zijn twijfels.
Laat ik het maar meteen eerlijk zeggen: hij heeft betere strips gemaakt dan Raffington Event, dat een wat halfslachtige poging is om eens een humoristische strip te maken. We kennen Event als een bijfiguur uit de serie *Rork* en in zijn eigen boek krijgt deze privé-detective te maken met een tiental zaken met een bovennatuurlijk tintje, zaken die mij als lezer niet erg in spanning wisten te houden. In detective-verhalen, ook als deze parodiërend zijn, is de spanning van het onderzoek toch wel vrij essentieel.

Natuurlijk blijft Andreas een tekenaar met een briljante techniek, maar in Raffington Event is het deja-vu effect soms erg sterk: perspectieven, beelden doen nog wel eens denken aan ander werk van dezelfde auteur. Laten we het maar beschouwen als een tussendoortje. Een tussendoortje dat nog altijd veel beter is dan een groot deel van wat ons maandelijks aan strips wordt voorgeschoteld.

HP

Hoe wordt ik een rock-star

Boris
Loempia 1989
ISBN 90-6771-073-3
Prijs *f*7,50 (48 pagina's, kleur, s.k.)

Het leuke van uitgeverij Loempia is dat ze het elke keer voor elkaar krijgen zonder aankondiging en publiciteit plotseling met leuke albums op de proppen te komen.
Zo ook nu weer met *Hoe wordt ik een rock-star* van **Cleet Boris**. Een gedurfd en experimenteel album van atoom-tekenaar Boris, die in 1984 debuteerde met *De vredestempel*, deel 19 uit de Bulldog-reeks.

Cleet Boris, in het album zelf een gevierd artiest, doet zijn twee neefjes precies uit de doeken hoe de lange weg naar rijkdom en roem in de popmuziek kan worden bewandeld.
Alle aspecten van de oprichting van een popgroep tot het uiteindelijk platencontract worden doorlopen.
Gesterkt door het vertellersta-

Misschien herinnert U zich nog ons themanummer 2II *(Het Onvoltooide)* **uit 1986? Er waren alleen strips in opgenomen die, om diverse redenen nooit waren afgemaakt door de auteur(s). Ook** Peter de Smet **was uitgebreid vertegenwoordigd met zijn drie versies (of pogingen daartoe) van** *Explosie in Siberië*. **Tweemaal had hij een begin gemaakt voor** *Titanic* **en daarna nog een keer voor** *Flipz*, **een stripkrant die uiteindelijk ook nooit van de grond is gekomen. Voor Casterman's** *Wordt Vervolgd* **probeerde hij het kortgeleden een vierde keer, maar weer werd het verhaal niet afgemaakt. We willen U graag op de hoogte houden en plaatsen die pagina's dan ook in dit nummer. Het wachten is op de volgende explosie, die hopelijk wèl doorklinkt.**

AvO

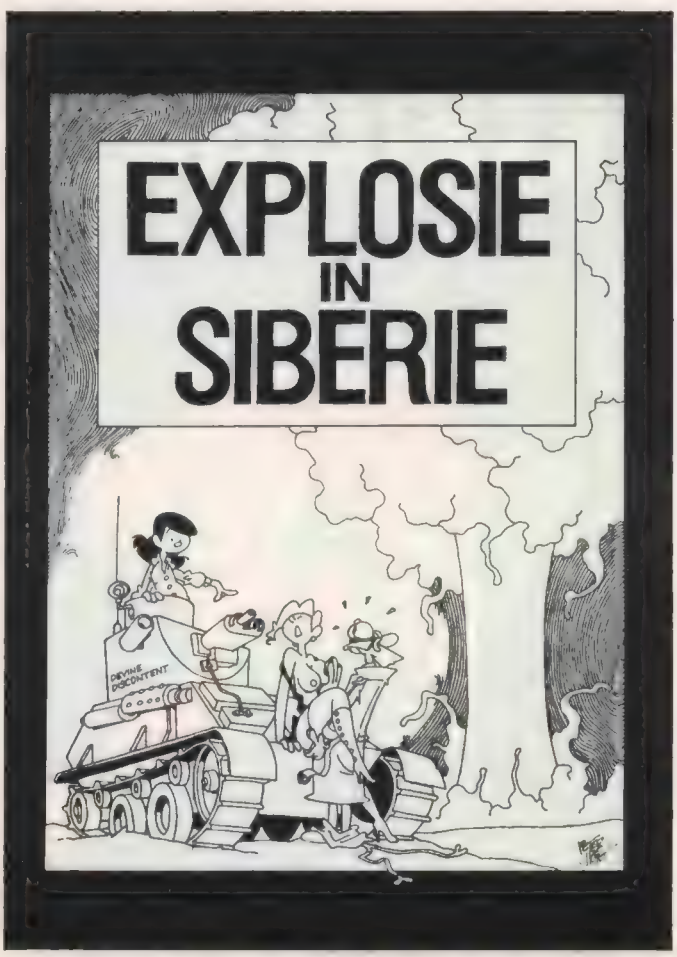

lent van Boris, waarmee hij zowel kolderieke als uiterst ernstige situaties prachtig op het papier weet te zetten, wordt de lezer een kijkje gegund achter de facade van de enkeling die door de popmuziek steenrijk geworden is, maar vooral van de hordes bandjes die hoopvol starten maar na een tegenslag de instrumenten aan de wilgen hangen.

Hoe wordt ik een rock-star is de perfecte handleiding voor alle beginnende bandjes met serieuze plannen om over enkele jaren bij de wereldtop te horen. Jammer is de vreemde vertaling van het Franse origineel, want de vertaling is vooral aan het begin niet bepaald je van het. Veel Belgische uitdrukkingen en kromme spellingsvormen, zoals joernalist en fotoos (gewoon even twee voorbeeldjes op de eerste pagina).

De tekenstijl van Boris is opvallend te noemen, al is een vergelijking met **Clerc** en **Lognot** snel gemaakt. Toch heeft Boris met zijn soms grillige passages een heel eigen stijl ontwikkeld, die zeker de moeite waard is.

SN

Andreas de Florentijn:
1 De dood op de brandstapel
2 De nacht van het gif
3 Het noodlot

Aidans & Dufaux
Dargaud 1989
ISBN 90-6793-281-7
90-6793-282-5
90-6793-283-3
Prijs ƒ7,50 (48 pagina's, kleur, s.k.)

Een historische strip van **Aidans** en **Dufaux**. Tekenaar E. Aidans heeft al vele verhalen op zijn naam staan waaronder de serie *Toenga*, zich afspelend in de oertijd.

In de verhalenreeks van Andreas de Florentijn nemen de auteurs ons mee naar het Florence van de tweede helft van de 15e eeuw. Florence was in die tijd het bloeiende centrum van de Italiaanse Renaissance. In 1434 had **Cosimo de Medici**, een lid van de meest invloedrijke families in Florence naast de economische ook de politieke macht in handen genomen. Als zeer verlicht mecenas bevorderde hij ook op buitengewone wijze de bloei der kunsten.

De hoofdfiguur van deze verhalenreeks, Andreas komt als jongeman in Florence op het moment dat de kleinzonen van Cosimo, namelijk *Lorenzo* en *Giuliano* de macht in handen hebben. Er zijn uiteraard meer machtige families in Florence waaronder de bankiersfamilie, de *Pazzi*. Deze familie probeert onder meer gesteund door paus *Sixtus IV* de macht over te nemen van de Medici's.

Tegen de achtergrond van deze strijd spelen de verhalen zich af. In het eerste album *De dood op de brandstapel* maken wij kennis met Andreas; via flashbacks komen wij wat meer te weten over zijn nog jong doch reeds veelbewogen leven. Zo raakt hij in een

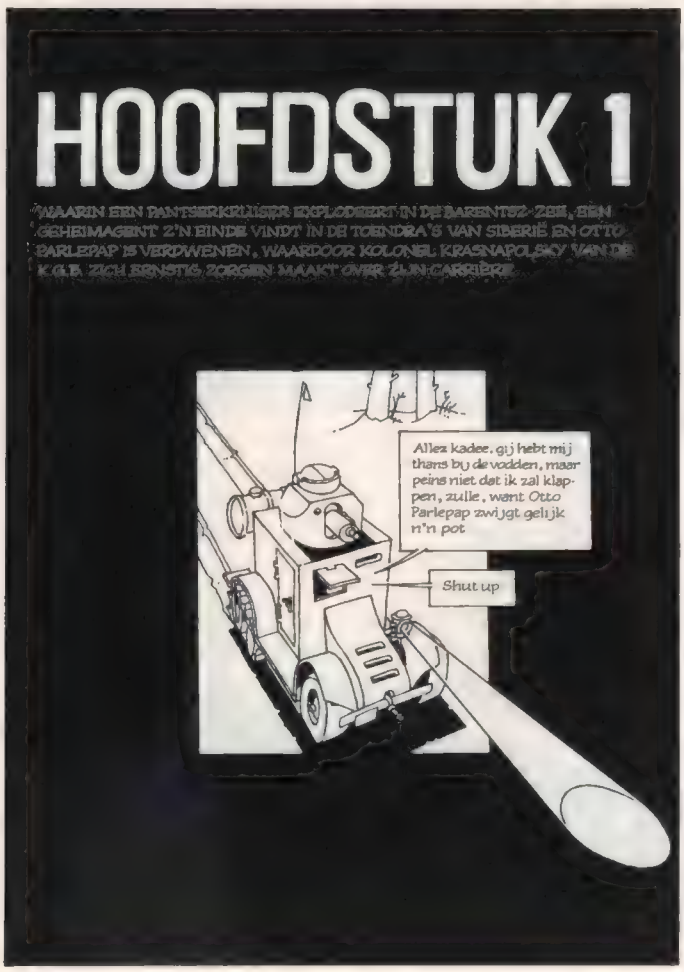
HOOFDSTUK 1
Alles kadee, gij hebt mij thans bij de vodden, maar peins niet dat ik zal klappen, zulle, want Otto Parlepap zwijgt gelijk m'n pot
Shut up

1938, een pantserkruiser ergens in de Barentsz-zee
Hier scheiden onze wegen, commandant. Een toast op het welslagen van uw missie
Nou vooruit dan, eentje.
Santjes
Modder in je oog.
Snort
een onverklaarbare explosie midden op zee, maar daarover later
vastberaden om zijn missie te volbrengen
Potverdomme Ik had beter de tram genomen. Het is verder dan ik dacht

vechtpartij gewond en wordt gered door een dochter van een tovenaar. Deze tovenaar wordt verraden door een van de vrienden van Andreas en op de brandstapel ter dood gebracht. Alvorens deze tovenaar sterft, herkent hij onder de toeschouwers Andreas en vraagt hem zich te bekommeren op zijn dochter. Zo ontstaat tussen de dochter van de tovenaar en Andreas een hechte relatie.
Er wordt een aanslag gepleegd op Andreas, door wie dat is nog

niet geheel duidelijk. Andreas blijkt aan het hof te zijn van Giuliano de Medici en op het eind van het verhaal komt hij bij de broer van Giuliano, Lorenzo en gaat tegen hem verder met zijn levensverhaal. Hier begint het tweede deel *De nacht van het gif*. Andreas blijkt in dienst genomen te zijn, als beginnend kunstschilder - hij was in opleiding - door een zekere Fabrizio Ameidei, die zich samen met de Pazzi's tegen de Medici verzet.
Een tweede tovenares komt op het toneel en redt op verzoek van Andreas vriendin, zijn meester die vergiftigd dreigt te worden.

De sfeer van de verhalen is dus vol intriges, die vrij ingewikkeld in elkaar gezet zijn, langzaam, maar zeker wordt de tip van de sluier opgelicht. In het derde deel (het beste van de drie) *Het noodlot* worden de historische feiten en de fantasie tot een dramatisch hoogtepunt verwerkt.
Uit het interview met Har van Fulpen (zie Stripschrift jaargang 22, nummer 7) blijkt dat men deze albums eerst niet had willen uitgeven, maar bij het verschijnen van het derde album dit toch besloot te doen.

Inderdaad is het derde album als verhaal sterker dan de eerste twee delen, maar om het te kunnen volgen moet je de eerste twee delen wel gelezen hebben. Een logisch besluit dus om alle drie de albums op de Nederlandse markt uit te brengen.
De kwaliteit van de tekeningen is goed, er wordt ook op een originele wijze uitleg gegeven aan de levenswijze van de inwoners van Florence in die woelige, bewogen jaren.
Als men niet terugschrikt om drie albums aan te schaffen en te lezen zeker een aanrader.

WR

BOEKEN

Heinz 3: Beau Heinz

Windig & De Jong
Gezellig en Leuk 1989
ISBN 90-5026-012-8
Prijs f12,90
80 pagina's, zwart-wit, s.k.)

Je moet toch wel knap brutaal zijn om een krantestrip te beginnen met een kat in de titelrol. Gelukkig zijn **Windig** en **De Jong** dat allebei: brutaal genoeg om de vloer aan te vegen met al die andere kattestrips en knap genoeg om een van de leukste strips te maken die er ooit gemaakt zijn.
Heinz is een strip voor en door stripliefhebbers: diepgeworteld in de beste striptradities en tegelijk volstrekt oorspronkelijk. Aan de ene kant wemelt het van de elementen die je herkent uit andere (vooral Amerikaanse) gag-strips, maar aan de andere kant zijn de situaties, de dialogen en de humor zeer Nederlands en vooral zeer eigen aan het werk van dit duo.
Misschien het meest bijzondere van Heinz is de *tekenstijl*. Die is kristalhelder en van een bedrieglijke simpelheid, waardoor

de geslaagde ontvoering van Dr Otto Parlepap
Je hebt me, ellendeling, maar veel zul je er niet mee opschieten
Want ik zeg niets.
Otto Parlepap zwijgt als het graf Wat je ook doet.
Kolonel Igor Krasnapolsky, KGB
Geen zorgen kameraad kolonel, als Dr Parlepap het volk niet meer kan dienen, zal hij niemand meer dienen
Niks
Ja ja, dat weet ik nu wel
Maar houd nu je kop Ik geloof dat ik iets hoor
Niet van mij, ik zeg niets
Lieve Jezus Vliegtuigen Ik ben verloren
ACK ACK ACK ACK
AARG

Aah, ik ben er geweest Maar je weet waar je je moet melden, docter. Dus schiet op en waag het niet om te ontsnappen
Bruut geweld dwingt mij om te gehoorzamen mijnheer Maar ik zeg niets
Geen stom woord
Nop
Niets
Reutel
EXPLOSIE IN SIBERIE
RINKEL RINKEL
Kolonel Krasnapolsky speaking
Jawel, ik luister..
...WAT!

de (veelal visuele) pointe als een mokerslag aan komt. Eigenlijk is de tekenstijl heel statisch en soms zien de figuren eruit alsof ze poseren, maar in die houdingen zit dan weer zoveel dynamiek en humor, dat dit het effect alleen maar versterkt.

Ik ken niet zoveel tekenaars die met één tekeningetje, helemaal los van elke context, mij aan het schaterlachen kunnen krijgen. Iets wat me bij het lezen van Heinz geregeld overkomt.
Dit derde deel bundelt de strips uit het eerste halfjaar van 1988 en hoewel elke strook op zich staat, loopt er op de achtergrond toch een doorlopend verhaal. Zo is dit boek te verdelen in een aantal episodes; achtereenvolgens de goede voornemens voor het nieuwe jaar, neefje's logeerpartij, Heinz' kortstondige romance waarin het naderend voorjaar en een gemaskerd bal een flinke rol spelen, en Heinz in het Vreemdelingenlegioen, waar hij tracht zijn Dolly te vergeten.
Daartussendoor worden een aantal nieuwe vaste bijfiguren geïntroduceerd, met name *Jodocus de schildpad* die een belangrijke en vooral langdurige rol speelt.
Heinz staat inmiddels dagelijks in **17** kranten in Nederland en België (een feit dat de achterkant van het boek niet zonder terechte trots vermeldt), maar voor hen die hem via dat kanaal moeten missen, zijn de bundelingen een onmisbaar alternatief. Voeg daar nog bij dat de vormgeving en druk van het boek perfect zijn (zoals alle uitgaven van *Gezellig en Leuk*; er is toch wel iets voor te zeggen de art direction in handen van de makers zelf te leggen), dan is er maar één conclusie mogelijk: kopen dat boek (en bestel de delen 1 en 2 nog even na)!

JL

De speurders-avonturen van Edmund Bell 3: De rode schaduw

Follet, Flanders & Lodewijk
Lefrancq 1989
ISBN 90-71987-05-1
Prijs *f* 7,50 (48 pagina's, kleur, s.k.)

Om het album De Rode Schaduw van **Martin Lodewijk** en **René Follet** zit een bandje met de tekst: *Prijs voor de beste tekeningen 1988. Belgische Kamer der Experten in Stripverhalen.* Nu zeggen stripprijzen mij niet zoveel, ik wordt er wat wantrouwend van. Over het algemeen hebben de meeste winnaars van prijzen wel voldoende kwaliteiten om het toekennen van een prijs te rechtvaardigen. Maar is het niet zo dat iedere stripmaker die enig niveau heeft wel eens aan de beurt komt om zijn/haar prijs in ontvangst te nemen. Een kwestie van geduld uitoefenen. Wat maakt nu dat de tekeningen van het ene album zoveel beter zijn dan die van andere? Geen idee! Ik weet zo ongeveer wat een goede tekening is, maar de beste?
Met de nodige scepsis sloeg ik daarom De Rode Schaduw open. Na de eerste drie tekeningen –een onwaarschijnlijk grote zon die achter de *Tower Bridge* in Londen ondergaat– meende ik het boek weer te kunnen sluiten, met de conclusie dat het lot in 1988 klaarblijkelijk René Follet had aangewezen tot beste striptekenaar van het jaar. Ook het gezwollen taalgebruik van Martin Lodewijk deed het ergste vermoeden. Toch maar doorgelezen. Gelukkig, want De Rode Schaduw is een knap spannend boek

.. onze vliegtuigen hebben de pantserwagen vernietigd, kameraad kolonel De buitenlandse agent provocateur is dood, maar van Dr Parlepap is geen spoor te bekennen
Dr Parlepap spoorloos Ik ben verloren Ik zal verrotten in de Ljublanka gevangenis ik moet iets doen
Later, ergens in het westen, in een bescheiden meisjeskamer
Klootzakken zijn het, alle mannen zijn klootzakken, ik had naar m'n moeder moeten luisteren
Het leven is een nengstenbal
Tiel maar, ...ee, keus hebben we niet
DRING!
?

'INTERMEZZO'

En ik zag een ander beest opkomen uit de aarde en het had twee horens als die van het Lam, en het sprak als de draak.

En het oefent al de macht van het eerste beest voor diens ogen uit. En het bewerkt, dat de aarde en zij, die daarop wonen, het eerste beest zullen aanbidden, welks dodelijke wond genezen was.

En het doet grote tekenen, zodat het zelfs vuur uit de hemel doet nederdalen op de aarde ten aanschouwen van de mensen.

En het verleidt hen, die op de aarde wonen, wegens de tekenen, die hem gegeven zijn te doen voor de ogen van het beest. En het zegt tot hen, die op de aarde wonen, dat zij een beeld moeten maken voor het beest, dat de wond van het zwaard had en (weer) levend geworden is.

En hem werd gegeven om aan het beeld van het beest een geest te schenken, zodat het beeld van het beest ook zou spreken, en maken dat*

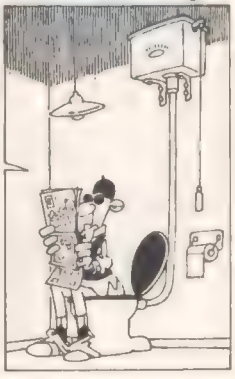

* WORDT VERVOLGD

Niet alledaagse hoek...

met inderdaad uitstekende tekeningen.
Wat is er zo uitstekend aan de tekeningen? Tja. De tekeningen zijn niet af; er blijft voor de lezer nog het een en ander over om zelf in te vullen. De hoek van waaruit Follet tekent, maakt het lezen zeer plezierig; een groot deel van de tekeningen geeft een beeld vanuit een niet alledaagse hoek, vaak van boven of onder de personages. Maar vooral zijn de tekeningen mooi en vertellen ze het verhaal.
Het scenario van Martin Lodewijk is gebaseerd op een verhaal van **John Flanders**. Een Rode Schaduw, een soort Geel Teken, heeft het voorzien op de dochter van een ontdekkingsreiziger. Detective Edmund Bell gaat op onderzoek. Vervolgens duiken er vreemde personen op, volgen er vreemde gebeurtenissen en worden er uiterst merkwaardige verhalen verteld. Aan het einde van het album is het verhaal dan ook nog lang niet afgelopen. De lezer wordt weer eens gedwongen te wachten op een vervolg. Absolute uitblinker in het verhaal is ene *kapitein Lipton*, een typisch Britse globetrotter, die het verhaal het juiste evenwicht geeft. Misschien zit er toch wel wat in, in stripprijzen.

YA

Missouri I: Het naakte bestaan

Carpentrie & Giroud
Dupuis 1989
ISBN 90-314-1272-4
Prijs *f* 7,50 (48 pagina's, kleur, s.k.)

Scenarioschrijver **Giroud** en tekenaar **Carpentrie** weten hoe zij een verhaal moeten vertellen. Op basis van een waar gebeurd verhaal vertellen zij in *Het naakte bestaan* de belevenissen van een groep boeren aan het begin van de 18e eeuw in Frankrijk. Wat ze vertellen is niet bijzonder; het is het traditionele verhaal van uitgebuite boeren die in opstand komen tegen hun heer. Giroud en Carpentrie weten echter in 48 pagina's een boeiend verhaal te vertellen, waarin naast het avontuur de verschillende facetten van het boerenleven en de klassetegenstelling goed uit de verf komen. De auteurs weten direkt duidelijk te maken hoe de verhoudingen in de beschreven samenleving liggen. Het verloop van het verhaal is vanuit de geschetste uitgangssituatie begrijpbaar. Het verhaal heeft vaart. Binnen het toch beperkte aantal bladzijden van een album worden meerdere belevenissen goed uitgewerkt.

Bijzonder oog voor details

Het verhaal komt er in het kort op neer dat een aantal boeren zich niet langer neerleggen bij de willekeurige beslissingen van hun heer. Zij besluiten het lot in eigen hand te nemen. Een van de boeren moet vluchten nadat hij de heer met een hooivork te lijf is gegaan. Hij sluit zich aan bij een groep opstandelingen. Wanneer het leger uiteindelijk tegen deze opstandelingen wordt ingezet, is het snel afgelopen met de groep. De voortvluchtige boer besluit met een aantal dorpsgenoten naar Amerika te vertrekken. Stof dus voor nog een flink aantal albums.
Naar mijn mening zijn Giroud en Carpentrie er in geslaagd een werkelijk beeldverhaal te maken, dat wil zeggen een verhaal waarin tekst en tekeningen samen een verhaal maken, elkaar aanvullen. Carpentrie heeft een bijzonder oog voor details. In de details wordt de 18e eeuwse boerensamenleving getekend. De tekeningen krijgen een speciale dimensie door de prachtige kleuren van **Carla Leonardo**. Laat U dan ook niet afschrikken door de zwakke titel en het matige omslag.

YA

(Advertentie)

Stripwinkel Sjors (Scheffersplein 1, 3311 EJ Dordrecht, 078-142012)
Sjors + (Comic Gadgets, Gimmicks and Gags, Voorstraat 313, Dordrecht)

WONDERLAND
STRIPS EN SCIENCE FICTION
GESPECIALISEERD IN COMICS
SOEMBAWASTRAAT 54A, 1095 XC AMSTERDAM
020-94 35 62

STRIP ANTIQUARIAAT
&
STRIPGALERIE PANDA
geopend di t/m vr van 12 tot 6 uur; zaterdag van 11 tot 5 uur
Frederikstraat 955-959, 2514 LJ 's-Gravenhage, tel. 070-635950

Wordt niet meer vervolgd!

Met ingang van nummer 97 hield het maandblad van uitgeverij Casterman, *Wordt Vervolgd*, op te bestaan. Geheel onverwacht, niet alleen voor de lezers maar óók voor de betrokkenen, werd een punt gezet achter negen jaar stripgeschiedenis.

Het eerste nummer van Wordt Vervolgd verscheen in september 1980, naar het voorbeeld van de Franstalige uitgave (*A Suivre*). Het zou nog enige tijd duren voordat Wordt Vervolgd ook dezelfde kwaliteit had als haar Franstalige zuster. De eerste twaalf nummers werden geproduceerd door **Ger van Wulften** en juist datgene dat (A Suivre) zo bijzonder maakte, de lange stripromans, ontbrak grotendeels in het eerste jaar. Met ingang van nummer 13 kreeg Wordt Vervolgd een nieuwe redactie, een aantal pagina's kleur en werd het aantal vervolgverhalen uitgebreid. De meeste verhalen uit Wordt Vervolgd en verhalen die er in hadden kúnnen staan, werden ondergebracht in een viertal albumreeksen: *Een strip Een auteur, Wordt Vervolgd Romans, Wordt Vervolgd Novellen* en *Wordt Vervolgd Select.*

Belangrijke strips van internationaal erkende auteurs werden in Wordt Vervolgd gepubliceerd en meerdere malen vielen deze verhalen in de prijzen. Vorig jaar nog ging er een Stripschapspenning naar **Tardi's** *120, Rue de la Gare* en al eerder werden *De IJstrein* en *Libertair Intermezzo* met dezelfde prijs bekroond. **Pratt, Comes, Schuiten, Servais** en **Manara**... enkele namen die gezichtsbepalend waren voor Wordt Vervolgd. Vanaf nummer 55 (1986) zou het vertaalde werk worden uitgebreid met strips van eigen bodem en kwam er een uitgebreider aanbod aan redactionele tekst. Zonder Wordt Vervolgd was het nog maar de vraag of **Paul Teng** en **Lian Ong** hadden kunnen doorbreken naar een groter publiek.

Het kostte te veel geld. Al enige tijd leed Wordt Vervolgd een kwijnend bestaan, maar nadat met ingang van nummer 92 een aantal wijzigingen was doorgevoerd leken de problemen voor enige tijd te zijn opgelost. Gunstig voor het blad was ook de aanwinst van een aantal *ex-Titanic-abonnees*. Het mocht niet helpen. De produktiekosten bleven hoog en het blad bleef te veel verlies lijden.

Terwijl nummer 97 net af was en de drie volgende nummers, waaronder het jubileumnummer 100, werden voorbereid, werd door uitgeverij Casterman het besluit genomen om onmiddellijk de uitgave te staken.

De beslissing om met Wordt Vervolgd te stoppen zal ook consequenties hebben voor het volwassen deel van het nederlandstalig albumfonds van Casterman. Het zal moeilijker worden om risico's te nemen met bepaalde auteurs en onkosten kunnen niet meer gespreid worden over boekuitgave en voorpublicatie, zodat een prijsverhoging met enkele guldens onvermijdelijk is. Concreet betekent dat op dit moment bijvoorbeeld dat de kleurenuitgave van **Hugo Pratt's** *Ballade van de Zilte Zee*, hoogstwaarschijnlijk niet doorgaat; het boek zou onbetaalbaar worden. De gevolgen op langere termijn zijn minder goed te overzien, maar een verschraling van het aanbod aan volwassenenstrips lijkt onvermijdelijk.

Met het verdwijnen van Wordt Vervolgd is de stripwereld een gevoelige klap uitgedeeld. Blijkbaar zijn in Nederland te weinig lezers van strips voor volwassenen om een uitgave die niet in een kleine oplage verschijnt en via geselecteerde kanalen verspreid wordt economisch te verantwoorden. Eerder dit jaar al hield Titanic op te bestaan. De kans om via de kiosk of de sigarenhandelaar in contact te komen met het betere stripverhaal lijkt de potentiële lezer voorgoed te zijn ontnomen. Strips voor volwassenen zijn volledig verbannen naar de speciaalzaak, waardoor de drempel om kennis te nemen van dit soort beeldverhalen een stuk verhoogd is. De kans dat de lezersgroep zo nog verder verkleind wordt en er in de nabije toekomst nog meer klappen gaan vallen, wordt hierdoor nog groter.

HP

Cor Typ's CrypStrip

De uitgever deelde ons mee dat het boekje met verzamelde Crypstrips van **Henk Jongebloed** en **Frans Le Roux**, waarvan wij in het vorige nummer melding maakten, helaas is uitgesteld tot het einde van 1989.

Het zoeken in de winkel kunt U dus even staken.

AvO

Advertentie

T.k.: Donald Duck 52-84. Nieuwstaat. Los.
In een koop f5.000,–. Ook in losse jaarg. te koop. 020-475283, 437292, 106242.

Bronzen Adhemar

De Bronzen *Adhemar* (de Stripgidsprijs) gaat dit jaar naar **Johan de Moor.**

Johan de Moor werd bij ons vooral bekend door zijn reeks *Kasper* (Casterman), tegenwoordig voorgepubliceerd in Sjors & Sjimmie Stripblad. Ook was hij de man achter de animatiefilmpjes van *Quick en Flupke*.

De jury die de prijs toekende bestond uit striptekenaars **Marc Sleen, Hec Leemans, Bob de Moor,** schrijver **Walter Van den Broeck,** graficus **Frank-Ivo Van Damme,** Stripgids-uitgever **Kees Coenders,** bibliothecaris **Manu Manderveld,** stripwinkelier **Ad Hendrickx**, journalist **Patrick Van Gompel** en voorzitter **Jan Smet**. **Bob de Moor**, al jarenlang jurylid, heeft ook deze keer deelgenomen aan de besprekingen. Tijdens de stemming heeft hij zich echter teruggetrokken.

De prijs zal worden uitgereikt op de zaterdag van het tweejaarlijks stripfestival in Turnhout (dit jaar voor het eerst twee dagen!), dat plaats vindt op zaterdag 16 en zondag 17 december.

De Stripgids-dag in Turnhout was voor ons altijd al iets om naar uit te zien. Een gezelliger evenement moet nog uitgevonden worden en het is daarom te hopen dat de organisatie zich met deze *twee* dagen niet vergaloppeert.

AvO

Gengis Khan

Reeds in 1954/55 schreef **Henry Bauchau** Gengis Khan, een toneelstuk in acht bedrijven. In 1960 werd het gepubliceerd en pas dit jaar werd het gespeeld in een co-productie van het *Theatre National de la Communauté Francaise de Belgique* en de *Compagnie Saint Etienne/CDN.*

In het kader van de voorstellingen in België en Frankrijk werd ook een goed verzorgd boekje (44 bladzijden) uitgegeven, eveneens getiteld Gengis Khan. Het werd geschreven door **Jean Houyoux** en geillustreerd door **André Juillard** (Roodmasker, Zeven levens van de sperwer).

Over de tekst kunnen we kort zijn. Houyoux re-

fereert wel aan een uitgebreide bibliografie over Gengis Khan, maar beseft blijkbaar niet dat een solide basis nog geen garantie biedt voor een kwalitatief sterk geheel. In de inleiding schrijft hij, dat hij het leven van Khan vertelt als een historisch verhaal. En dat is dan blijkbaar syniniem voor een aantal beschrijvende en verhalende fragmenten, die met haken en ogen aan elkaar hangen, zo nu en dan onderbroken door twee of drie zinnetjes dialoog. Het beeld van Gengis Khan, dat Houyoux in zijn voorwoord geeft, maakt hij bovendien nergens hard. Om snel te vergeten.
Hoewel de zwart/wit-illustraties aansluiten bij Houyoux' verhaal en telkens voorzien zijn van een verklarend tekstje, maken ze toch veel goed, zeker voor wie het fijne tekenwerk van Juillard kan waarderen. Last but not least, bij het boekje hoort eveneens een kleine *portfolio* (21,5 x 15,5 cm.), waarin de 9 tekeningen opgenomen zijn die Juillard voor Gengis Khan maakte. Een vreemd detail springt toch in het oog: geen enkele van die tekeningen werd door Juillard voorzien van een handtekening.
Overigens is het niet de eerste maal dat het TNB samenwerkt met striptekenaars. Ter gelegenheid van de opvoering van *La princesse Maleine* (van de Belgische Nobelprijswinnaar Maurice Materlinck) stond **François Schuiten** vorig jaar in voor een affiche en voor de cover van het programmaboek, waarin ook zwart/wit-tekeningen werden opgenomen van onder anderen **Cossu, Renard, Yslaire, Vincent Hardy** en **Bob de Moor**.
Zowel van Gengis Khan (oplage slechts 2100 exemplaren) als La princesse Maleine zijn nog exemplaren beschikbaar, ze kunnen verkregen worden voor respectievelijk 550 en 300 BFr. bij het TNB, Centre Rogier, 1210 Brussel, België.

MK

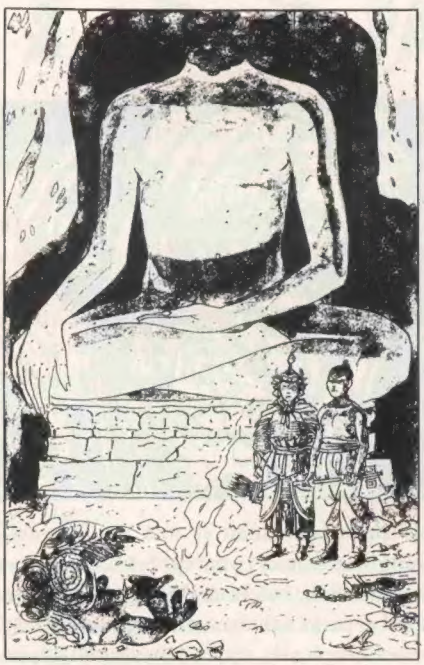

Catalogus

Antiquariaat *De Kempen* in België, kreeg de kans een complete stripverzameling aan te kopen van een verwoede ex-verzamelaar.
Er is voorlopig, om de strips aan de man te brengen, een 48 pagina's dikke gekopieerde *catalogus* samengesteld, met alle beschikbare stripseries alfabetisch gerangschikt tot en met De Jolige Jungle. Aan alle series of gedeelten van series zijn prijskaartjes gehangen, die op het eerste gezicht redelijk lijken, maar soms een glimlach veroorzaken die bij verder lezen langzaam verandert in een schaterlach.
Maak Uw verzameling compleet en bel 09-32.11.85.70.54 om Uw eigen, soms komische, exemplaar van deze catalogus op te vragen.

AvO

Alex in Historia

Paul Verstappen uit Dordrecht heeft een brochure samengesteld bij de tentoonstelling *Alex in Historia*, die te zien was in Antwerpen van 10 tot en met 30 april jl.
De brochure van 64 pagina's bestaat uit drie gedeelten: een gedeelte van een onderzoek aangaande documentatie en historische juistheid bij striptekenaars, een interview met **Jacques Martin** door Hans Pols, eerder verschenen in Stripschrift 216 en *De Wereld van Jacques Martin*, een nog niet eerder gepubliceerd artikel, eveneens van Pols.

Voor Martin-liefhebbers een aanrader! Er zijn nog enkele exemplaren te koop. Als U interesse hebt, kunt U een kaartje sturen naar onze redactie-postbus.

AvO

Furore

Onlangs verscheen het eerste nummer van het stripmagazine *Furore*, een nieuw amateurblad. Met de komst van dit nieuwe blad verdwenen twee andere bladen: *Verknipt*, een blad dat het drie en een half jaar heeft uitgehouden, wat opmerkelijk te noemen is, en *De Eenhoorn*, een kwalitatief beduidend minder blad, dat pas een half jaar bestond.
De opgenomen strips zijn bijeengeraapt uit het assortiment wat de twee genoemde bladen al hadden opgebouwd. Helaas is dat niet altijd even subliem, zodat de kwaliteit per pagina wisselt.
Aan de ene kant zien we kwalitatief redelijke strips van **Jochem Geels** en **Marco van der Wielen**, anderzijds het uiterst slechte verhaal(?) van **Marco Kooyman** en de goedkope Franquin-imitatie van **Arthur Zegeling**.
Wel erg leuk en inhoudelijk ook wel interessant is het korte interview met **Jan Vervoort** over vooral zijn vroegere werk bij Malmberg en over *Elno*.
Verder nog wat kleine recensies en nieuwtjes, losse strips en de introductie van de al eerder genoemde Jochem Geels.
Voor wie het nodig vind, is er de mogelijkheid een abonnement te nemen. Voor *f*25,– ben je

Flitsen

Er wordt gefluisterd dat Jacques Martin **en** Gilles Chaillet **weg willen bij** Casterman **en op dit moment onderhandelen met** Dargaud. **Volgens** Casterman **zoekt** Martin **altijd naar wegen om de verkoop van zijn albums optimaal te maken, maar is van een breuk geen sprake.** * Lucky Luke **zal voortaan worden voorgepubliceerd in het weekblad** Kuifje. * Turk en De Groot, **de makers van** Leonardo **en** Robin Hoed, **die enige jaren geleden zijn overgestapt van** Lombard **naar** Dargaud, **hebben hierdoor geen voorpublicatie meer. Op dit moment wordt gekeken welke van de twee succes-strips terug zal keren naar** Kuifje. * **De strip** Viva Zapapa **van** Peter de Smet **is verkocht aan het blad** Tin Tin Reporter. * **Het nieuwe** Smurfenblad, **waarover wij reeds in** Stripschrift nummer 5 **spraken, zal worden geredigeerd door** Yvan Delporte **en worden vormgegeven door** Eddy Ryssack. * **Het weekblad** Kuifje **zal waarschijnlijk vanaf september toch weer in de** Franse taal **verschijnen. Een naam voor dit blad is nog niet bekend, maar er wordt verwacht dat het** geen Tin Tin **zal zijn.** * **Ook wordt bij** Lombard **gewerkt aan een** maandelijks Mystery-magazine **van 64 bladzijden, dat zal worden gevuld met feuilletons en detective-strips en aan een blad dat te vergelijken zou zijn met het maandblad Wordt Vervolgd.** Hans Kresse **en** Dick Matena **schijnen benaderd te zijn.**

een jaar lang abonnee op Furore. Dit komt neer op, als het meezit, zes nummers.
Je moet hiervoor bovenstaand bedrag overmaken op girorekening 590.98.39 ten name van Marco Kooyman, Akkerwinde 5, Leusden.
De snelste 5(!) beslissers krijgen een special ter waarde van *f* 7,50 gratis thuisbezorgd.

SN

Sjo-Sji-Sjo

Speciaal voor scholen, bibliotheken en buurtcentra heeft **Robert van der Kroft** een serie van 150 dia's samengesteld, waarin het 'produktieproces' van een pagina van de strip *Sjors & Sjimmie* wordt verduidelijkt.
De dia-serie doorloopt de tijd vanaf het ont-

staan van het idee voor een pagina tot en met het moment van publicatie en is onderdeel van een totaal-programma van ongeveer anderhalf uur met *live-commentaar, muziek en special effects*, eventueel aangevuld met een *presentatie striptekenen*.
Het is een programma voor publiek van alle leeftijden en de presentatie van het programma is meestal in handen van Robert van der Kroft zelf, maar als de sjo bedoeld is voor kinderen van 7 tot 13 jaar, zal de Kolonel uitleg geven.
Inlichtingen en boekingen bij Management Sjors en Sjimmie Sjo, Papaverstraat 38, 1402 CX Bussum, telefoon 02159-11980.

AvO

Aldipress

Van 21 juli tot en met 21 augustus zal distributeur *Aldipress* (in navolging van distributeur Betapress met haar Dargaud-actie in de maand mei?) 20 Suske en Wiske-albums aanbieden tegen een prijs van *f* 3,95 per stuk (normaal *f* 5,50).
Het thema van de actie is *Reis rond de wereld met Suske en Wiske*. Dit wordt geëffectueerd door Suske en Wiske-titels aan te bieden met een landen-karakter. Het gaat om de serienummers 9.75, 80, 87, 89, 90, 94, 97, 102, 108, 113, 118, 129, 130, 132, 153, 175, 176, 177, 180 en 182 (zie Matla). Winkels die meedoen aan de actie zijn te herkennen aan speciale raamstroken en Suske en Wiske-mobielen. De titels zijn herkenbaar aan een (verwijderbare) sticker op de cover.
Men probeert met deze prijsverlaging een herwaardering voor het complete Suske en Wiske-

STARS &

Moebius spin-off serie

Er komt een van de *Hermetische Garage* **afgeleide mini-serie aan. Het zal** *The Elsewhere Prince* **gaan heten en is bewerkt door** Jean Marc **en** Randy L'Officier **naar aanleiding van een door** Moebius **geschreven verhaal. Tekenaar van de zes delen is de veelbelovende** Eric Shanower. **Als alles mee zit zal deze serie in de herfst bij** *Marvel* **verschijnen. Ook is Giraud bezig met een serie posters voor Marvel met zijn versies van onder andere** *Wolverine, the Punisher, Daredevil, Spider-Man, Elektra* **en** *The Thing*. **Wordt waarschijnlijk een portfolio.**

Tales from the crypt

Wie kent ze niet? De klassieke, Amerikaanse horrorstrips uit de vijftiger jaren. *Uitgeverij EC* **had met titels als** *Tales from the Crypt, Vault of Horror, The Haunt of Fear, Shock* **en** *Panic* **een ware rage ontketend.** Dr. Werthams **veroordeling van deze voor de kinderziel schadelijke strips, bracht een abrupt einde aan de hoogtijdagen van dit genre. De censuur deed zijn intrede en meteen was de lol er af. Maar decennia later komt er toch nog erkenning voor deze comics, want de Tales komen naar het beeldscherm! In de VS wordt momenteel hard gewerkt aan de verfilmimg van de originele EC-verhalen voor de televisie. De bedoeling is dat het een langlopende serie wordt met afgeronde episoden van dertig minuten. Naar het voorbeeld van onder andere de** *Twilight Zone*. **De producent belooft dat de verfilmingen even gruwelijk zullen zijn als de strips en garandeert dat door ze niet voor de grote Amerikaanse televisienetten te maken, maar voor**

Flitsen

Al bij voorbaat een sensatie is Arkham asylum, **een Batman-verhaal waaraan** Grant Morrisson **en** Dave McKean **(van Black Orchid) op dit moment werken. Het wordt een 124 pagina's tellende hardcover, volledig in kleur die voor dit najaar gepland staat. * DC gaat beginnen met een serie reprints in boekvorm van klassiek materiaal. Als eerste boek verschijnt een herdruk van de eerste vier verhalen van** Superman **uit 1939. * Science fictionschrijver** Larry Niven **heeft zich op de strip gestort. Hij werkt aan een driedelige prestige-formatserie met in de hoofdrol** Green Lantern. * Moebius **werkt, samen met** Arno, **aan een strip die bij** Comcat, **de jeugdafdeling van** Catalan, **gaat verschijnen. *** Catalan **intussen, kondigt bij monde van Bernd Metz ook vertalingen aan in de**

fonds te bewerkstelligen. Zou de kans op succes groter zijn als de Suske en Wiske-strips in het vervolg uit het hart worden gemaakt en niet met een fabrieks-luchtje?

AvO

Familiehulp

Familiehulp, een VZW (stichting) van de Kristelijke Arbeidersvrouwenvereniging (KAV) vierde onlangs haar veertigste verjaardag. Bij die gelegenheid werd een stripalbum uitgegeven.

Zoals de naam al aangeeft, is Familiehulp een organisatie waarop gezinnen in noodsituaties (bijvoorbeeld een ongeval) een beroep kunnen doen. De bijzondere gezinshelpsters van Familiehulp springen dan in om de huishoudelijke taken zo goed mogelijk op een normale manier te laten verlopen. Ook bejaardenhulp maakt een belangrijk onderdeel uit van het dienstenpakket.

ZACHTJES KABBELEN DE WEKEN VOORBIJ. MACHTELD EN AGNES GAAN EN APPRE- HEEFT STEEDS KOMT
ELKAAR STEEDS BETER KENNEN CIËREN. DE MAMA VAN DRIES MINDER HULP NODIG, EN DUS AGNES MINDER VAAK LANGS...
VANDAAG MAG JE ARM UIT HET GIPS !

Werkwijze uit de doeken gedaan...

Het stripverhaal werd in opdracht van Familiehulp gemaakt door *Studio Vandersteen*. Liefhebbers van *Bessy* (de westernversie) herkennen aan de cover waarschijnlijk in één oogopslag de stijl van **Jeff Broeckx**. In *Familiehulp, een dag als andere...* wordt de werkwijze van de organisatie op een prettige wijze uit de doeken gedaan. Aanvaardbaar werk dus van scenarist **Marck Meul**. Ik heb van dit boekje alleszins meer genoten dan van het rommelige tekenwerk en de dito plots die dit duo ons tegenwoordig voorschotelt in *Natuurcommando's*. Ik kan me natuurlijk vergissen, maar ik heb de indruk dat de auteurs zich eveneens goed hebben geamuseerd met deze opdracht. Niet alleen heet de familie waarom het verhaal draait *Van Riet* (knipoogje naar de tekenaar van *Robert en Bertrand*?), bovendien lijkt de heer Van Riet, in het album een man met twee linkerhanden, verdacht veel op **Paul Geerts** (tekenaar van *Suske en Wiske*). Tenslotte zijn de vier sponsors van dit album enkele keren subtiel in de tekeningen verstopt.

Verantwoordelijke uitgever: M. Pernot, Familiehulp-KAV, Poststraat 11, 1210 Brussel, België

MK

STRIPS — door MICHEL NADORP

Home Box Office, **een kabelexploitant zoals Filmnet. Iedere aflevering zal ingeleid worden door de** *Crypt-keeper*, **een speciaal voor de serie gemaakte special-effect pop.**
Robert Zemeckis **(Who framed Roger Rabbit en Back to the future) bijt als regisseur het spits af met een kerstvertelling met in de hoofdrol de geestelijk gehandicapte** *Benny uit LA Law* **als een moordende kerstman. Kortom, dat belooft wat!**
Men is verder van plan om de eerste drie afleveringen te bundelen en als speelfilm in Europa te verspreiden.

Dark Horse

De welbekende uitgever van onder andere *Concrete* **brengt onder het label** *Cheval Noir* **een herdrukmagazine uit met Europese (voornamelijk Franse) tekenaars. Nu kunnen de Amerikanen naast het werk van Moebius ook eens kennis maken met strips van** Philipe Druillet, Andreas, Tardi, Schuiten **en** Renard. **Ook Ravian, door** Christin **en** Mezières, **zal in de VS gelanceerd worden door uitgeverij** *NBM*. **Een ware kruisbestuiving als we naar de Amerikaanse opmars in Frankrijk kijken.**

Bij *Dark Horse* **komt ook een bewerking van de 20th Century Fox-film** *The Abyss* **van regisseur** James Cameron **uit. Illustrator zal** Mike Kaluta **worden. Tevens zal men productietekeningen van** Moebius **voor de film in deze uitgave publiceren. Dus zeker de moeite waard.**

Spider-Man graphic novel

De nieuwe Spider-Man graphic Novel, *Parallel Lives* **door** Gerry Conway **en** Alex Saviuk **zal in Nederland gelijktijdig met de Amerikaanse versie gedrukt worden. Op deze manier hoopt de Nederlandse uitgever de Amerikaanse import te snel af te zijn. De verkoopcijfers zullen uitmaken wie de overhand hebben, de puristen of de lezers die liever in hun moerstaal een strip lezen. Waarschijnlijk zal de prijs de doorslag geven.** *Semic Junior Press* **probeert in ieder geval op alle mogelijke manieren alles eruit te halen wat erin zit. En geef ze 'ns ongelijk...**

Byrne & Wolverine

John Byrne, **terug op het nest bij Marvel, gaat, met ingang van nummer 17,** *Wolverine* **tekenen. Schrijver wordt** Archie Goodwin, **volgens Byrne de beste schrijver die er op dit vlak is. Maar we weten allemaal dat dit soort praatjes voor zeker 50 % uit 'sales talk' bestaat. Het inktwerk wordt verzorgd door de altijd welkome** Al Williamson. **Wolverine zal in de nieuwe verhaallijn een verdere mutatie ondergaan. Marvels nieuwe character-policy is: hoe gemener, hoe beter. Trouwens, Byrne heeft zichzelf hiermee weer aardig wat werk op de hals gehaald. Naast zijn tweemaandelijkse comics** *The Avengers Westcoast* **en** *She-Hulk* **een derde titel. Hoe lang zal hij dit volhouden?**

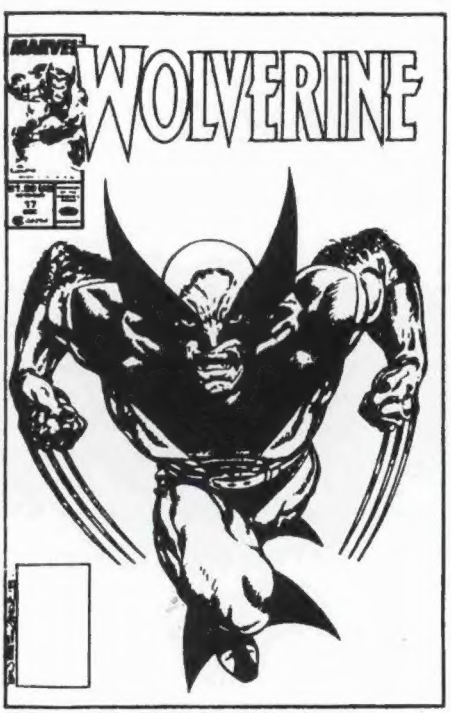

Comcatserie van XIII, The Magic Chrystal **(Bati & Moebius) en** De jonge jaren van Blueberry. **Strips voor volwassenen staan gepland van** Manara, Bilal, Mattotti en Loustal. **Nieuw in het fonds van Catalan worden** Bourgeon **(Kinderen van de wind),** Varenne, Crespin, Crepax **en** Martin Veyron. * **Terug als tekenaar van** Swamp Thing: Berni Wrightson. **Begin 1990 gaat een driedelige prestigeserie verschijnen met als titel** Deja-vu. **Wrightson was begin jaren '70, samen met** Len Wein, **de bedenker van** Swamp Thing. * Mike Grell, **die veel lof en kritiek oogstte met** The Longbow Hunters, **werkt intussen aan de miniserie** Swamp Angel, **over een in de wildernis van Wisconsin levende familie.** * **Aan een prestigieus projekt werken** Gil Kane **en** Ray Thomas, **twee veteranen op comic-gebied. Begin 1990 zal het eerste deel verschijnen van hun stripbewerking van** Wagners **operaserie** Der Ring der Nibelungen. **Wij zijn heel benieuwd.** *

HP

In dit vierde deel van "De Avonturen van Alef-Thau" zetten Arno en Jodorowsky hun zoektocht naar de betekenis van het bestaan van het wonderkind Diamanta voort.
Alef-Thau, de onverzettelijke krijger die zonder armen en benen geboren werd, is vast van plan de waarheid te achterhalen. Hij moet en zal zijn wereld in zijn macht krijgen om de liefde van Diamanta te kunnen winnen. En dat terwijl hij eigenlijk allang weet dat zijn inspanningen tevergeefs zullen zijn. Want is hij niet alleen maar een illusie? Is zijn hele wereld niet slechts een illusie, bedacht door vreemde goden, bedoeld om de mooie Diamanta op de proef te stellen?

f 19,90/Bfr. 395
ISBN 90.320.5037.0

Oberon bv Haarlem